

Õppe- ja kasvatustegevuse korraldus

Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus

**Õppe- ja kasvatustegevuse
korraldus**

Tallinn 2009

Koostanud ja toimetanud Ene Kulderknup

Keeletoimetaja: Ene Sepp

Kujundus ja küljendus: Elo Rennit

Kaane kujundus: Eve Kurm

Fotod töödelnud Andero Kurm

Fotod erakogudest, avaldatud lastevanemate loal

Esikaanel: hommikuring Puhja Lasteaias (foto: Sille Annuk, Postimees, Scanpix)

Kirjastus Studium

Riia 15b, 51010 Tartu

www.studium.ee

Trükitud OÜ Greif trükikojas

Kastani 38, 50410 Tartu

Käsiraamatute komplekti kuuluvad veel
„Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad”,
„Üldoskuste areng koolieelses eas”,
„Lapse arengu hindamine ja toetamine”.

Autoriõigus: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, 2008

ISBN 978-9949-436-44-6

Sisukord

Uuendatud riiklik õppekava	5
<i>Heda Kala</i>	
Koolieelse lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse korraldamine	16
<i>Tiina Peterson</i>	
Üldõpetuslikud põhimõtted lasteaiatöös	28
<i>Maire Tuul</i>	
Liitühm	33
<i>Asta Nilk</i>	
<i>Hedi Saul</i>	
Erinevad keele- ja kultuurirühmad	43
<i>Monika Märka</i>	
<i>Kai Kuuspalu</i>	
<i>Maie Soll</i>	
Partnerlus – lasteaija ja lapsevanemate koostöö alus	51
<i>Sirje Almann</i>	

Uuendatud riiklik õppekava

Heda Kala

**Haridus- ja Teadusministeeriumi alus- ja põhihariduse
talituse alushariduse peaekspert**

Uuendatud koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava on jõus 1. septembrist 2008 ning rakendub 1. märtsil 2009. Tegemist on õppekavaga, mis annab rohkem otsustamisvõimalust lasteaiale, lapsevanemale ja lapsele. Õppekava kui dokument ei muuda iseenesest mitte midagi. Muutused toimuvad igas inimeses mõtlemise ja koosmõtlemise kaudu. Selleks pakuvad tuge õppekava käsi- raamatud.

Alushariduse raamõppekava arendamise vajadus tulenes õppekava rakendusuringu analüüsist (2003. a), kasvatusteaduse arengust ja riikliku järelevalve analüüsi tulemustest. Õppekavaarendust korraldas Tartu Ülikooli Õppekava Arenduskeskus ning 2006. aastast koordineeris koolieelse lasteasutuse õppekava määramise väljatöötamist Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsiooni- keskus. Töös osalesid Haridus- ja Teadusministeeriumi, Tartu Ülikooli Õppekava Arenduskeskuse, Tartu Ülikooli haridusteaduskonna, Tartu Ülikooli Kliinikumi, Tallinna Ülikooli kasvatusteaduste teaduskonna, Tervise Arengu Instituudi, Tallinna Pedagoogilise Seminari, Tallinna Haridusameti, Pärnu Linnavalitsuse haridusosakonna, koolieelsete lasteasutuste ning lapsevanemate esindajad.

Õppekava arendades lähtuti:

- 1) kasvamise ja õppimise seostest lapse kogemuste ning kasvukeskkonnaga, kus lapsevanemad kannavad peamist vastutust laste kasvatajate ja nende heaolu mõjutajatena;
- 2) lapsepõlve erilisest olemusest (lapse loomulikust vajadusest teada saada ja selgusele jõuda, tema uudishimust, õppimisest mängu ja matkimise kaudu, individuaalses rütmis, kogemise kaudu jne);
- 3) teaduslikest andmetest lapse kasvamise, õppimise ja arengu kohta.

Õppekava muutes ja täiendades on arvestatud Eesti lasteaegade traditsioone ja eripära, kasvatusteaduse arengut, ekspertide hinnanguid ning Euroopa suundumusi alushariduse valdkonnas, nt:

- 1) ÜRO laste õiguste kaitse konventsiooni, kus on sätestatud laste õigus elada turvalises ja arendavas keskkonnas ning olla kaasatud neid käsitlevate otsuste tegemisse;
- 2) UNESCO programmi „Haridus kõigile” põhjal koostatud Eesti tegevuskava, milles on määratud eesmärgid jälgida laste individuaalse arengu iseärasusi ning tagada kõigile lastele arengut toetavad tingimused;
- 3) elukestva õppe strateegiat, mille järgi on inimene õppija sünnist alates ning talle peab olema tagatud õigus õppida;

- 4) Euroopa Nõukogu suuniseid koolieelsete lasteasutuste kvaliteedi kohta, milles on ettepanekud lasteasutuse tegevuse korraldamiseks, rahastamiseks, kättesaadavuse tagamiseks, lasteasutuse õppekava koostamiseks, pedagoogide pädevuse ja lapsevanematega koostöö valdkonnas jms;
- 5) keskkonna säästva arengu strateegiat „Agenda 21”, kus on sätestatud säästva arengu põhimõtete integreerimine kõigisse õppekavadesse;
- 6) Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) tervist edendavate koolide/lasteasutuste liikumist, mille eesmärk on suurendada laste, õpetajate ja kogu paikkonna terviseteadlikkust sotsiaalsete oskuste arendamise ning suhtumiste kujundamise kaudu.

Alushariduse raamõppekavaga võrreldes on oluliselt muutunud:

- 1) õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid ning põhimõtted (§-d 3 ja 4);
- 2) õpikäsitus (§ 5);
- 3) rühma õppe- ja kasvatustegevuse kavandamine (§-d 7–10);
- 4) õpetaja vastutus (§-d 10 ja 24).

Võrreldes alushariduse raamõppekavaga võimaldab uuenenud õppekava muuta õppe- ja kasvatustegevuse korralduse lasteasutuses paindlikumaks, kuna ei sätestata plaanitud õppe- ja kasvatustegevuste nädalatabletit, mis raskendas üldõpetusmetoodikate rakendamist.

Riiklikus õppekavas on esitatud 6–7aastase lapse üldoskuste, s.o mänguuskuste, tunnetus- ja õpioskuste ning sotsiaalsete ja enesekohaste oskuste kirjeldused. Üldoskuste lisamisega on rõhutatud lapse üldise (tervikliku) arengu toetamise tähtsust. Arengutulemuste esitamine ainult 6–7aastaste laste kohta võimaldab lasteaiaõpetajal rohkem arvestada laste arengu erinevusi eelnevatel eluaastatel ning pakkuda tuge nii kiirema kui ka aeglasema arenguga lastele. Lapsest lähtuva õpikäsitusega saavutab iga laps oodatavad tulemused individuaalses tempos ning individuaalseid teid pidi.

Õppe- ja kasvatustegevuse korralduses on sätestatud erivajadustega lapse tähendus, sh on silmas peetud andeka lapse märkamist ja arengu toetamist. Täpsustatud on lasteaia juhataja vastutust meeskonnatöö toimimise eest, lapsele individuaalse arenduskava koostamise põhimõtted ning erinevast keele- ja kultuurirühmast lapse ja tema pere toetamist oma keelt ja kultuuri tutvustades ning eesti kultuuri väärtustades.

Põhjalikult on käsitletud eesti keele õppe korraldust. Olulisem muudatus on eesti keele kui teise keele õpe alates 4. eluaastast (3aastastele) senise 5–7aastaste asemel. Laste eesti keele õpet korraldatakse osalise või täieliku keelekümbeluse metoodikat rakendades, eraldi keeletegevuste kaudu või keeleõpet teiste tegevustega lõimides.

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid ning põhimõtted

Tänapäevastes õppekavades on eesmärgid sõnastatud üldjuhul lapse suutlikkustena, st **eesmärgid väljendavad lapse tegevuse tulemust**, mis tähendab, et eesmärgid on õppekavas esitatud lapsest lähtuvalt.

Muutunud on eesmärkide seadmise lähtekoht. Kui alushariduse raamõppekavas olid toodud esile vaimse, füüsilise ja sotsiaalse arengu eeldatavad tulemused, siis uuendatud õppekavas on kirjeldatud lapse üldoskusi (4. peatükk) ning eeldatavaid arengutulemusi eri valdkondades

(5. peatükk). Lisandunud on valdkond „Mina ja keskkond” kui n-ö katusvaldkond teistele valdkondadele (§ 17). See valdkond asendab ümbritsevat elu ja keskkonda käsitlevat teemade loendit.

Oluline on arvestada iga lapse arengutaset, huve, eripära õppija ja suhtlejana jne ning korraldada õppe- ja kasvatustegevusi sellest lähtuvalt. Kõige arendavam on tegevus lähima arengu tsoonis, st lapsele antakse ülesandeid, millega ta tuleb esialgu toime pedagoogi või teise lapse abiga. Lapse kasvades ja arenedes liigutakse lähemalt kaugemale, üksikult üldisemale (§ 4 lg 1 p 1).

Mängu kaudu õppimine tähendab nii õppemängude kasutamist kui ka säärase õpikeskkonna kujundamist, mis pakub lastele võimalusi vabamängu kaudu õppida. Mängides arenevad mõtlemine, loomevõimed, kujutlused ja arusaamad, mängimine aitab lastel omandada keelt ning arendada sotsiaalseid oskusi, sealhulgas oskust teha koostööd teiste inimestega. Oluline on pakkuda lastele mängukogemusi nii üksi ja paaris kui ka väikeses ja suures rühmas, nii toas kui ka õues (§ 4 lg 1 p 4).

Lasteaiakultuuri loomulik osa peab olema humaansus, sallivus, see, et kedagi ei tõrjuta soo, rahvuse, arengulise eripära vms erisuse tõttu. Igapäevatoos tähendab kõigi laste kaasamine sageli vajadust leida lisaressursse. Näiteks eeldab koostöö vanematega, kes ei valda eesti keelt ja kellega lasteaia pedagoogidel puudub ühine keel, tõlkimist, muukeelsete materjalide loomist jms. Erivajadustega laste integreerimine tavarühma võib tähendada, et rühmas on näiteks kaldtee ratastooli jaoks, viipekeele tõlk või tugiisik jne.

Lasteasutus saab valmistada lapsi ette elama demokraatlikus ühiskonnas ainult selle kaudu, kui lasteasutuse enda kultuur/keskkond on demokraatlik ja inimsõbralik – lastel on õigus valida, otsustada ning vastutada. **Demokraatiat õpitakse päev-päevalt selle sees elades** (§ 4 lg 1 p 5).

Lapse arengut soodustab aktiivset liikumist stimuleeriv, mitmekesiseid liikumisvõimalusi ja -kogemusi pakkuv keskkond. Oluline on nii sotsiaalne kui ka füüsiline keskkond, kus laps tegeleb, laste ja õpetajate, laste endi ja personali suhted ning emotsionaalselt positiivne õhkkond lasteasutuses. Lasteasutuse pedagoog saab toetada **iga** lapse individuaalsust ja arengut, juhul kui õhkkond rühmas on suunatud pigem koostööle kui konkurentsile ning kui väärtustatakse igaühe eripära, andeid ja võimeid. Et sellist õhkkonda luua, peab iga lasteaiaõpetaja esmalt ise uskuma ja veendunud olema, et kõigis lastes **on** väärtusi ning igaühel on põhjust endasse uskuda. Pedagoogi ülesanne on just eduelamusi **tagada**, mitte üksnes **võimaldada**, sest iga laps suudab mingis valdkonnas edukas olla. See, kas laps kogeb edu, sõltub pedagoogi professionaalsusest. Turvatunde ja edukogemusi loovad aga aluse edasiseks õpimotivatsiooniks ning huvide kujunemiseks mitte üksnes koolis, vaid kogu elu vältel (§ 4 lg 1 p-d 6 ja 7).

Lapse huvi on enamasti seotud mingi nähtuse kui tervikuga. Valdkondade ja tegevuste lõimimine lubab käsitleda last huvitavat teemat mitmekülgelt ning paremini märgata lapse huve ja andeid. Ühe teema käsitlemine eri aspektidest ning erinevate valdkondade kaudu tagab paremini ka selle, et iga laps omandab teemaga seonduva:

- 1) eri meelte kasutamine aitab luua rohkem seoseid;
- 2) erinevates tegevustes sama materjaliga tegelemine aitab erineva intelligentsustüübiga lastel edukamalt õppida ja kogeda õppimisega seonduvaid positiivseid emotsioone.

Iga teemat käsitletakse erinevate tegevuste – vaatlemise, uurimise, kuulamise, kõnelemise, lugemise, kirjutamise, võrdlemise, arvutamise, ehitamise/meisterdamise, liikumise, kunsti, muusika, draama jms – kaudu (§ 4 lg 1 p 8).

Eesmärgistus ei tulene ainult riiklikust õppekavast. Oluline on arvestada lasteasutuse ja rühma eripära ning iga lapse arengut ja huve. Kui rühmas on teiste rahvuste esindajad, siis tuleb väärtustada nende kodukultuuri ning kavandada niisugune õpe, mis arvestab ka teiste rahvuste kultuuri eripära (§ 4 lg 1 p 10). Teiste kultuuride tundmaõppimine rikastab nii laste kui ka pedagoogide maailmapilti.

Õpikäsitus

Oluline erinevus võrreldes kehtiva õppekavaga on õpikäsituse mõiste lisamine ning selle avamine eri sätetena (§ 5). See on tingitud vajadusest rõhutada muutust, üleminekut õpetajakeskselt käsituselt lapsekesksele, kus laps on õppe- ja kasvatustegevuses aktiivne osaleja, õpetaja aga lapse arengut toetava keskkonna looja.

Õpikäsituse aluseks on sotsio-konstruktivistlik õpiteooria, mis põhineb Jean Piaget', John Dewey ja Lev Vögotski teooriatel ning uusimatel teadusuuringutel.

Jean Piaget võttis kasutusele mudeli, mille kohaselt inimese intellekti kujunemine põhineb tema enda sisemisest aktiivsusest tingitud toimingutest pärinevate tegevus- ja mõtteskeemide talletumisel mälus.

John Dewey rõhutas õppe sotsiaalseid ja psühholoogilisi aspekte. Ta oli veendunud, et õpimotivatsioon rajaneb isiklikul kogemusel ning õpetaja peaks olema rühmatöö juht ja õppe suunaja.

Lev Vögotski pidas lapse õppimises ja arengus tähtsaks sotsiaalset kontakti. Tema lõi teooria nn lähima arengu tsoonist. Tundes hästi lapse arengutaset, on õpetaja teadlik sellest, mida laps oskab teha täiskasvanu juhendamisel ning millega ta saab ise hakkama. Niisiis on lapsel kaks erinevat arengutsooni: tegelik ja lähima arengu tsoon (lähitulevikus võimalik, sellesse tsooni kuuluvad tegevused, millega ta ise veel hakkama ei saa, ent tuleb toime teiste abiga). Õppimine on tõhusam, kui laps saab raskuste korral õpetajalt abi ja toetust.

Õppimises ja arengus mängib tähtsat rolli kaasasündinud arenguprogramm: laps omandab teatud oskused (nt keele) kõige paremini teatud tundlikkusperioodidel. Oluline on arvestada, mis on mingis vanuses lapsele eakohane ja mis mitte. Näiteks pole mõtet koolieelses eas lapselt eeldada abstraktsete teooriate ja definitsioonide tundmist. Oma suurepärase mäluuga võib ta need isegi meelde jätta, kuid tegelikult õpib ta selles eas siiski eelkõige meeleliste ja praktiliste kogemuste ning mängu kaudu.

Lapse soo arvestamine ei tähenda mõistagi stereotüüpsete soorollide rõhutamist (poistele auto- ja tüdrukutele nukumängud, poisid meisterdama ja tüdrukud poodi jms). **Oluline on, et pedagoog stereotüüpe teadvustaks ning oskaks neid õppe- ja kasvatustegevusi plaanides vältida.**

Pedagoog on laste suunaja ning õpikeskkonna looja. Õppimine on tulemuslikum, kui laps saab õpetajalt abi ja toetust. Samas ei soosi õppimist ka see, kui vähimagi probleemi tekkimise korral õpetaja kohe appi tõttab. Kõige arendavam on niisugune abi, mis aitab lapsel hakkama saada nende ülesannetega, millega ta ilma abita veel toime ei tuleks (§ 5 lg 2).

Sobiliku ja arendava õpikeskkonna loojana pakub pedagoog lastele võimaluse selles keskkonnas ise tegutseda ning tegutsemise ja mängu kaudu õppida. Oluline on lasta lapsel õppida

– probleemilahendusoskus kujuneb probleeme lahendades, mitte lapsi iga hinna eest nendest säästes (§ 5 lg 3).

Rühma õppe- ja kasvatustegevuse kavandamine

Õppe- ja kasvatustegevus rühmas tugineb laste individuaalseid vajadusi arvestavale päevakavale (vt lisa). Alla kolmeaastasele lapsele võimaldatakse vähemalt üks kord päevane uneaeg. Arengu-liste erivajadustega lapse une- ja puhkeaeg sõltub lapse soovist. Aiarühmas võib laps valida une või puhkeaja, mille võib sisustada vaikse tegevusega (valiktegevused, didaktilised mängud, piltide/raamatute vaatamine jms). Vanemas rühmas on oluline lapse kooli ülemineku ettevalmistamine ja kohanemine päevarütmiga koolis. Näiteks ajal, mil lapsed lasteaias puhkavad, toimuvad koolis tunnid. Nõuded päevakavale on sätestatud sotsiaalministri 25. oktoobri 1999. a määrusega nr 64. Päevakava määrab päevarütm (igapäevased kordused), kus vahelduvad igapäeva-toimingud, mäng ja vabategevused ning kavandatud õppe- ja kasvatustegevused.

Rühma õppe- ja kasvatustegevust kavandades esitatakse plaanitava perioodi (nädala, kuu vm) **eesmärgid, temaatika, õppesisu ja tegevused**. Tegevuste valikul arvestatakse nii üldoskuste kui ka valdkondade õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgi, eri valdkondade sisu ja tegevuste lõimimist, tegevusteks vajalikke vahendeid ning pedagoogide ja personali kaasamist (§ 7 lg 3). Lapsevanemad peaksid olema teadlikud eelkõige eesmärkidest ja temaatikast, et aidata kaasa eesmärkide saavutamisele, ent ka (ühis)tegevustest, milles oodatakse vanemate, vanavanemate, õdede, vendade osalemist.

Valdkond „Mina ja keskkond” annab temaatika, mille ulatus (maht) sõltub plaanimis-perioodi pikkusest (nädal, kuu, kvartal).

Arusaam, et last saab kaasata õppe- ja kasvatustegevuste kavandamisse, on meie lasteaedades alles kujunemas. Siiski on lapsed (ka sõimeealised) võimelised tegema eakohaseid valikuid nii õppe sisu, teemaga tegelemise ajas kui ka muus. Vabaduse ja vastutuse määr suureneb vanuse ning kogemuste kasvades. Ka lihtsate valikute ja otsuste tegemise võimaldamine suurendab laste kaasahaaratust ja õpimotivatsiooni ning toetab õpitu tulemuslikumat omandamist.

Iga teema käsitlemisel peaks leidma aega varasemate teadmiste ja kogemuste aktiveerimiseks, meenutamiseks ning kasutamiseks. Muidu on oht, et seoseid olemasoleva ja uue vahel ei teki või osutuvad need juhuslikuks ja nõrgaks. Varasemate teadmiste ning kogemuste selgitamine õppes ja kasvatuses aitab avastada väärteadmisi; ilma neid avastamata on hilisem muutmine väga keerukas, kui mitte võimatu.

Teadmiste, oskuste ja vilumuste kujunemisel on asendamatu lõimitud, üldõpetuslik käsitlusviis.

Ühe teemaga seonduvaid teadmisi ja oskusi erinevate valdkondadega seostades süvenevad ning kinnistuvad nii teemakohased kui ka valdkonnaalased teadmised.

Oluline on laste initsiatiiv. Et iga laps jõuaks tõepoolest õpitu üle arutleda, peaks tal olema võimalus seda teha väikeses rühmas, paaris või koos õpetajaga. Suure rühma arutelud pole muidugi välistatud, aga sageli taanduvad need õpetaja kontrollitud küsimuste-vastuste meetodiks, mis tegelikku teadmiste üle arutlemist ning arutlemis- ja mõtlemisoskuse arengut kuigivõrd ei toeta.

Õppe- ja kasvatustegevusi plaanides peab leidma aega tegevuse tulemuslikkuse hindamiseks. Hindaja võiks olla just laps, alguses rohkem pedagoogi abiga, hiljem juba iseseisvamalt. Kõik need tingimused tähendavad nii õpikeskkonna kujundamist (nt käsitletava teemaga seonduvate

materjalide olemasolu ja kättesaadavust) kui ka pedagoogi enda tegevust. Näiteks võib laste vabas vestluses otsida seoseid sellega, mida just õpiti, ning arutleda omandatu üle. Pedagoog saab pakkuda lastele mudeli, kuidas õpitust rääkida ja seda hinnata (§ 5 lg 4).

Õpetaja vastutus

Lasteasutusel on rohkem vabadust, kuid ka vastutust. Paljud küsimused otsustab pedagoogiline nõukogu, kes võib omakorda delegeerida otsustamise rühma tasandile. Pedagoogilise nõukogu pädevus on määratleda ja otsustada:

- 1) lapse arengu eeldatavad tulemused vanuseti;
- 2) õppe- ja kasvatustegevuse korraldus (päevakava koostamise põhimõtted, õppe- ja kasvatustegevuse kavandamise perioodi pikkus), sh suvel;
- 3) lapse arengu analüüsimise ja hindamise põhimõtted ning korraldus.

Uuenenud õppekava määrab selgelt õpetaja kui asjatundja vastutuse. Tegemist on jagatud vastutusega, lapse arengu toetamises tehakse koostööd lapse vanematega. Lapsevanemal on võimaldatud osaleda õppe- ja kasvatuse kavandamises ning korraldamises, saada tagasisidet lapse arengust ning osaleda partnerina lapse arengu toetamises (§ 10).

Lapse arengu, sh koolivalmiduse kujunemise hindamine peab olema järjepidev ja usaldusväärne, mis on tagatud pedagoogilise nõukogu otsusega hindamise meetodite valiku kohta. Hindamise ja arenguvestluse tulemuste dokumenteerimine on uus tasand pedagoogi vastutuses, mis eeldab põhjalikke teadmisi lapse arengust ja seda soodustavast keskkonnast ning usalduslikku koostööd lapse vanematega (§ 24).

Uuenenud õppekava toetab lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse muutumist paindlikumaks. Senisest enam pakutakse tuge erialisi (liitrühmad) ja eri arengujärgus (sobitusrühmad) lapsi ühendavate rühmade tööle. Õppekava võimaldab meetodiliste ja korralduslike lahenduste mitmekesisust ning arvestada paikkonna/kogukonna eripära. Lasteasutuse töös muutuvad olulisemaks pedagoogide ning personali koostöö ja lapsevanemate kaasamine, mille tulemusel luuakse lapse arengut toetav kasvu- ja õpikeskkond.

Õppe ja kasvatustegevuse kavandamine rühmas

Rühma õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel esitatakse kavandatava perioodi (nädal, kuu vm) eesmärgid, temaatika, õppesisu ja tegevused. Tegevuste valikul arvestatakse nii üldoskuste kui ka valdkondade õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgi, eri valdkondade sisu ja tegevuste lõimimist, tegevusteks vajalikke vahendeid ning pedagoogide ja personali kaasamist (Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava § 7. Rühma õppe- ja kasvatustegevuse kavandamine).

Valdkond „**Mina ja keskkond**” annab temaatika, mille ulatus (maht) sõltub planeerimisperioodi pikkusest (nädal, kuu, kvartal).

Valdkonnas esitatud teemad on otstarbekas enne jaotada aasta ulatuses. See võimaldab arvestada asutuse traditsioone ning kajastada üht teemat kõigis rühmades samal ajal ja/või sobitada temaatika tähtpäevadega, loodusrütmi vms.

Lapsevanemad peaksid olema teadlikud eelkõige eesmärkidest ja temaatikast, et aidata kaasa eesmärkide saavutamisele, ent ka (ühis)tegevustest, milles oodatakse vanemate, vanavanemate, õdede, vendade osalemist.

Rühma õppe- ja kasvatustegevuste kavandamine novembris (5–6aastased)

Kuu teema: perekond

Eesmärgid:

- 1) laps oskab kirjeldada iseennast ja oma perekonda;
- 2) laps mõistab, et pered võivad olla erinevad (pere koosseis, huvid, traditsioonid);
- 3) laps oskab kirjeldada võimalikke ohte kodus ja teab, kuidas ohu korral käituda.

Üldoskused:

- 1) mänguoskus: täidab mängudes erinevaid rolle;
- 2) sotsiaalne oskus: mõistab, et inimesed võivad olla erinevad;
- 3) enesekohane oskus: teab, mis võib olla tervisele kasulik või kahjulik ning kuidas ohutult käituda;
- 4) õpioskus: saab aru lihtsamatest seostest (hulk, põhjus, tagajärg), tajub esemeid, sündmusi ja nähtusi tervikuna.

Kuu teema ja eesmärgid on valdkonnast „Mina ja keskkond” ning eesmärgid saavutatakse valdkondades seatud eesmärkide ja kavandatud tegevuste kaudu.

Mina ja keskkond		Keel ja kõne	Eesti keel kui teine keel
<p>Alateemad</p> <p><i>Käsitletakse tegevuste kaudu valdkondades.</i></p> <p>Perekond</p> <p><i>Pereliikmed (lähedased; hoiduda traditsioonilise peremudeli rõhutamisest; pere võib olla väike või suur jne, pere liige võib olla ka lemmikloom)</i></p> <p>Pereliikmete välimus, tegevus, huvid</p> <p>Tähtpäevade tähistamine, ühised tegevused</p> <p>Jm</p> <p><i>Teema all on võimalik käsitleda tervise, keskkonna ja ohutuse alateemasid, nt meie pere lemmiktoidud, spordialad, huvid; ohud kodus: puhastusvahendid, elektrilised vahendid, ukse avamine võõrale jm.</i></p> <p>PS</p> <p>Alateemade valik arutatakse läbi ja otsustatakse koos lastega.</p>	<p>Lapse arengu eeldatavad tulemused</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Mõistab, et pered võivad olla erinevad (pereliikmed, tegevused, huvid) (sotsiaalne oskus). 2. Oskab kodumängus täita erinevaid rolle (mänguoskus). 3. Oskab kirjeldada ja vältida võimalikke ohte kodus (enesekohane oskus). 4. Teab hädaabinumbrit ja selle otstarvet. <p>Tegevused</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vaadatakse perepilte (otsida ka hästi vanu fotosid), kirjeldatakse ning võrreldakse pildil olevaid vanaaegseid ja tänapäevaseid rõivaid ja ilmeid; arutletakse, kes on kes, mida ta mõtleb, tunneb jm. 2. Mõeldakse välja kodumängude süžeesid, sh käitumine ohu korral (nt nuku haigestumine, kiirabi kutsumine). 3. Vaadeldakse ja iseloomustatakse koduseid puhastusvahendeid, kirjeldatakse ohte jms, õpitakse pühkima tolmu, puhastama jalanõusid (materjalid ja sobivad puhastusvahendid) jms. 	<p>Lapse arengu eeldatavad tulemused</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Oskab kogemuse põhjal jutustada omaenese ja pereliikmete kodustest tegemistest. 2. Oskab hääldada oma ja pereliikmete nimesid. 3. Oskab kirjutada oma nime (tublimad ehk ka pereliikmete nimesid) joonistähtedega. 4. <i>Vajaduse korral jätkake.</i> <p>Tegevused</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tähistatakse tähtpäevi (hingedepäev). 2. Õpetaja jutustab muinasjutte (<i>küsida vanemate, vendade, õdede käest, kas lapsel on lemmikmuinasjutt</i>). 3. Laps teab oma nime ja pereliikmete nimesid ning oskab neid kirjutada. 4. Kirjeldatakse pereliikmete välimust, lemmiktegevusi kodus, koduseid toiminguid, võimalikke ohte. 5. Mõeldakse välja ja jutustatakse jutukesi perest, dramatiseeritakse neid jutukesi näpunukkudega. 6. Uued mõisted: ... 	<p>Lapse arengu eeldatavad tulemused</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Oskab ennast esitleda ja kirjeldada. 2. Oskab nimetada (ja kirjeldada) oma pere liikmeid perepildi põhjal. 3. <i>Vajaduse korral jätkake.</i> <p>Tegevused</p> <p>Vt teiste valdkondade tegevusi.</p>
Vajalikud vahendid	Täiendatakse laste ettepanekute põhjal kodumänguvahendeid.	Lapse lemmikraamatud; näpunukud; huvitavad fotod pere ühistegevustest.	

Matemaatika	Kunst	Muusika	Liikumine
<p>Lapse arengu eeldatavad tulemused</p> <ol style="list-style-type: none"> Mõistab mõõtmis-tegevust. Oskab leida matemaatilisi seoseid igapäevatoimingutes (pikkused, kaugused, vanus, aastad) (õpioskus). 	<p>Lapse arengu eeldatavad tulemused</p> <ol style="list-style-type: none"> Oskab inimest kujutades vaadelda proportsioone (õpioskus). Oskab isikupäraselt kujutada oma pereliikmeid. Oskab kasutada kääre ohutult. 	<p>Lapse arengu eeldatavad tulemused</p> <p>(Pere ja kodu temaatika)</p> <ol style="list-style-type: none"> Oskab kuulata ning eristada kõrgeid ja madalaid helisid, matkib häälega. Liigub vastavalt muusika meeleolule. Laulab ilmekalt. 	<p>Lapse arengu eeldatavad tulemused</p> <ol style="list-style-type: none"> Looduses liikudes oskab märgata ohte (oksad, mättad, kivid, kraavid). Oskab matkida täiskasvanu ja kaaslaste harjutusi. Koostööoskused.
<p>Tegevused</p> <ol style="list-style-type: none"> Mõõdetakse ja võrreldakse mina kujutades (kunst). Võrreldakse arvulisi mõisteid, nt pereliikmete vanust (noorem - vanem). Looduses liikudes korjatakse käbisid, võrreldakse nendega hulki (hiljem vaba-tegevusena meisterdatakse). 	<p>Tegevused</p> <ol style="list-style-type: none"> Kujutatakse ennast lapsesuurusel kontuuril; maalitakse, kleebitakse (lõngast juuksed, riided jm). <i>Sellele tööle võib kuluda mitu nädalat, tööga võivad kaasneda ühised arutelud (mõõtmised, võrdlemised), õpitakse uusi värvitoone, mõisteid jm.</i> <i>6–7aastaste rühmas võib valmistada juba lapsesuuruse nuku, et õppida tundma inimkeha ehitust ja proportsioone (ruumiline). Võib arutada, kuidas vältida vigastusi, millised on ohtlikud vigastused jm.</i> Joonistatakse perepilt. Valmistatakse näpunukke. 	<p>Tegevused</p> <ol style="list-style-type: none"> Kuulatakse ja laulatakse regilaule (vana aja pere tegemised, unistused, lootused). Vajaduse korral jätkake. <i>Muusikaõpetaja olemasolu korral koostatakse rühma töökava koos. Arutatakse muusikaõpetaja võimalikku osalemist lõimitud tegevustes ning individuaalse juhendamise vajadust.</i> 	<p>Tegevused</p> <ol style="list-style-type: none"> Õppekäik metsa, harjutused olenevad tingimustest (hüpped üle kändude, mätaste ja okste, käbide viskamine (tehnika)). <i>Arutatakse koos lastega, mis harjutusi on võimalik teha; lastakse lastel endil ette näidata ja seletada, miks mingit oskust vaja on jne.</i> Saalis harjutused langevarjuga (koostöö).
<p>Perepildid (laste joonistatud ja fotod).</p>	<p>Viltmaterjal, lõngad, liim näpunukkude ja mina valmistamiseks.</p>	<p>Näpunukud; vana-aegsed tööriistad kodumajapidamises.</p>	<p>Korvid (ämbrid), käbid; langevari.</p>

Mina ja keskkond		Keel ja kõne	Eesti keel kui teine keel
Kaasatud pedagoogid, personal, pereliikmed	Vanavanemad (vanaema, vanaisa), lapsepõlvkodu (perekond).	Vanemad, vanavanemad.	
Hindamine <i>Hindamisest tulenevad teemad, eesmärgid ja tegevused (rühmale või individuaalsed), millega tuleks jätkata; need arutatakse lastega läbi.</i>	Vaatlus Kodumäng; dramatiseering; perepiltide analüüs koos lapsega, suhted perekonnas. Vestlus Kodusel toimingul, tööd; ohud kodus, kuidas abistada lähedasi.	Vaatlus Sõnavara ja eneseväljendusoskus loovmängus, dramatiseeringud (kodu, arst, nimed retseptide kirjutamisel jm).	

Selgituseks:

1. Valdkonnast „Mina ja keskkond” teemat valides arvestatakse lasteasutuse ja rühma eripära (tervist edendav, keskkonna- ja loodussuunitlusega jms), paikkonna eripära (elanikkonna põhi-tegevused, loodus- ja kultuurikeskkond jms), laste huve ja ettepanekuid (arutelu tulemus). Teemat käsitletakse läbivalt valdkondade kaudu.
2. Selgitatakse (k.a teised pedagoogid (muusika- ja liikumisõpetaja), muu personal (õpetajaabi, tervishoiutöötaja jt)), milliseid eeldatavaid tulemusi (eemärke) mingist temaatikast tulenevalt on võimalik eri valdkondades tegevuste kaudu saavutada.
3. Kui lapsevanemaid teavitatakse eelkõige tegevuskavas kavandatud perioodi eemärkidest (lapse arengu eeldatavad tulemused), on lapsevanemal võimalik last toetada ja pakkuda omalt poolt huvitavat temaatikat.
4. **Valdkondade eristamine on oluline vaid planeerimisel, et kavandada (läbi mõelda, arutada ja sõnastada) perioodi tegevuskava.** Tegevusi korraldades valdkondi ei eristata. Tegevused tabelis ei tähenda, et need on korraldatud eraldi tegevustena, vaid sellisel kujul plaanimine võimaldab läbi mõelda, milliseid tegevusi saab ühendada. Vt ühe tegevuse näidet (tabelis varjutatud).
5. Päevakavas võib kajastuda ligikaudne aeg, millal pedagoog tegevusi organiseerib. Näiteks on ka muusika- ja liikumistegevused päevakavas kirjas, kuigi neid korraldab eraldi õpetaja. Samas võib ka muusika- ja liikumisõpetaja osaleda nn lõimitud tegevuses. Näiteks on õuetegevuses või õppekäigul loodusesse ühendatud teemaga seonduvalt vaatlemine, võrdlemine, loendamine, meisterdamine, uurimine ja liikumine (mängud, harjutused).

Matemaatika	Kunst	Muusika	Liikumine
	Lapsevanemad (paluda vanemaid joonistada perepilt, lapse arenguvestlusel on huvitav võrrelda lapse pildiga).	Etnograafia-museumis käik.	Rühma personal.
<p>Vaatlus</p> <p>Oskus kasutada erinevaid mõõtmisvahendeid (paelad, klotsid, oksad jm), oskus teha koostööd. <i>Vajaduse korral jätkake kavandamist.</i></p>	<p>Vaatlus</p> <p>Koostööoskused mina valmistamisel, käärade kasutamine, detailide rohkus inimese kujutamisel jms.</p>	<p>Vaatlus ja kuulamine</p> <p>Rütmitaju, diktsioon; hingamine lauldes; muusikapala meeleolu eristamine, kuulamis-püsivus.</p>	<p>Vaatlus</p> <p>Koordinatsioon, visketehnika jm.</p>

Koolieelse lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse korraldamine

Tiina Peterson

**Haridus- ja Teadusministeeriumi välishindamisosakonna
alushariduse peaekspert**

Koolieelne lasteasutus (edaspidi *lasteasutus*) koostab oma õppekava Vabariigi Valitsuse 29. mai 2008. a määrusega nr 87 kinnitatud „Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava“ (edaspidi *riiklik õppekava*) alusel. Lasteasutuse õppekava on õppe- ja kasvatustegevuse alusdokument, milles kajastuvad töötajate (pedagoogide, tervishoiutöötaja ja lasteasutuse majandamist tagavate ning õpetajaid abistavate töötajate) ja lastevanemate eesmärkide, põhimõtete ning õppe- ja kasvatuskorralduse kokkulepped. Lasteasutuse õppekava koostamisest ja arendamisest võtavad osa lasteasutuse pedagoogid (õpetajad, juhataja, tema asetäitja õppe- ja kasvatusalal ning teised õppe- ja kasvatusalal töötavad isikud), kaasates lapsevanemaid. Lasteasutuse juhtkond suunab õppekava arendustegevuses lasteaiatöötajatest koosnevaid rühma- ja arendusmeeskondi. Õppekavaarendus eeldab lasteasutuse töötajate ja lastevanemate dialoogi, kus täiendatakse üksteise vaateid ning kujundatakse õppe- ja kasvatustegevuse korralduse põhimõtted. Õppekava loomine soodustab lasteasutuse kultuuri uuenemist ning vaimse kapitali kasvu.

Munitsipaallasteasutuse õppekava kinnitab juhataja ning eralasteasutuse õppekava pidaja. Lasteasutuse õppekava kinnitatakse pedagoogilise nõukogu ettepanekul, kuulates ära hoolekogu/nõukogu arvamuse. Lasteasutuse õppekava kinnitamise ja muutmise otsused on fikseeritud pedagoogilise nõukogu ja hoolekogu/nõukogu tegevust käsitlevates protokollides. Pedagoogilise nõukogu või hoolekogu/nõukogu ettepanekul võib õppekavasse lisada muidki õppe- ja kasvatustegevusega seotud sätteid, mis tulenevad koolieelse lasteasutuse seadusest, erakooliseadusest ja riiklikust õppekavast.

Lasteasutuse õppekavas esitatakse:

- 1) lasteasutuse liik ja eripära;
- 2) õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid, põhimõtted ja sisu ning lapse arengu eeldatavad tulemused õppekava läbimisel vanuseti;
- 3) õppe- ja kasvatustegevuse korraldus (päevakava koostamise põhimõtted, õppe- ja kasvatustegevuse kavandamise perioodi pikkus), sealhulgas suvel;
- 4) lapse arengu analüüsimise ja hindamise põhimõtted ning korraldus;
- 5) erivajadustega lapse arengu toetamise põhimõtted ja korraldus;
- 6) lapsevanematega koostöö põhimõtted ja korraldus;
- 7) õppekava uuendamise ja täiendamise kord.

Lasteasutuse liik ja eripära

Lähtuvalt koolieelse lasteasutuse seadusest on lasteasutuse liigid lastesõim, lasteaed ja erilasteaed. Lasteaiaiga võib olla ühendatud algkool (lasteaed-alkool) või põhikool (lasteaed-põhikool). Lasteaia-alkooli ja lasteaia-põhikooli õppekava koostatakse riikliku õppekava ning Vabariigi Valitsuse 25. jaanuari 2002. a määrusega nr 56 kinnitatud „Põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava” alusel, kusjuures lasteasutuse eripära, eesmärgid ja põhimõtteid võib käsitleda kooli õppekava üldosas.

Lasteasutuse eripära all mõistetakse õppe- ja kasvatustegevuse aluseks olevaid metoodikaid (nt Waldorfi ja Montessori pedagoogika, Hea Algu) ning meetodeid (nt avastus-, õues-, majandusõpe, varajane keeleõpe jne). Kirjeldatakse, millistest ulatuslikemast projektidest on lasteaed osa võtnud (nt terviseedendus- ja keskkonnaprojektid). Eripära all võib käsitleda piirkonna mõju lasteasutusele (nt millised on laste ja perede vajadused teeninduspiirkonnas) või lasteasutuse asukohast (nt kesklinna-, mere- või metsalähedusest) tulenevaid erisusi. Vähem tähtsad ei ole ajaloolised faktid lasteasutuse arengus (asutamine, renoveerimine, laiendamine, ümberkorraldamine jne).

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid

Lähtudes riiklikust õppekavast, on õppe- ja kasvatustegevuse üldeesmärk lapse mitmekülgne ja järjepidev areng kodu ning lasteasutuse koostöös. Üldeesmärgist tulenevalt toetab õppe- ja kasvatustegevus lapse kehalist, vaimset, sotsiaalset ning emotsionaalset arengut, mille tulemusel kujuneb lapsel terviklik ja positiivne minapilt, ümbristeva mõistmine, eetiline käitumine ning algatusvõime, esmased tööharjumused, kehaline aktiivsus ja arusaam tervise hoidmise tähtsusest ning arenevad mängu-, õpi-, sotsiaalsed ja enesekohased oskused.

Võttes aluseks riikliku õppekava üldeesmärgi, lepib lasteasutuse personal kokku ühised eesmärgid, arvestades lasteaia eripära. Eesmärgid on konkreetset, mõõdetavad, realistlikud ja ajastatud tegevuse lõpptulemused, mis sõnastatakse lastest lähtuvalt.

Mõned lapsest lähtuvate eesmärkide näited:

- 1) lapsed on aktiivsed õppijad ja oskavad teha valikuid;
- 2) lapsed on loovad ja julged oma ideede avaldamisel;
- 3) lapsed hoolivad kaaslastest, Eestist ja keskkonnast;
- 4) laste arengut toetab lasteasutuse personali ning lastevanemate koostöö.

Üldeesmärgid võiks olla 3–5, mitte rohkem. Eesmärgi seadmine on oluline, sest sellest sõltub õppe- ja kasvatustegevuse korraldus (valdkondade seotus, sisu, töövõtted, meetodid) ning kasvukeskkond.

Õppe- ja kasvatustegevuse põhimõtted

Riiklikus õppekavas on kirjas lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse põhimõtted:

- 1) lapse individuaalsuse ja tema arengupotentsiaali arvestamine;
- 2) lapse tervise hoidmine ja edendamine ning liikumisvajaduse rahuldamine;
- 3) lapse loovuse toetamine;
- 4) mängu kaudu õppimine;
- 5) humaansete ja demokraatlike suhete väärtustamine;
- 6) lapse arengut ja sotsialiseerumist soodustava keskkonna loomine;
- 7) lapsele turvatunde ning eduelamuste tagamine;
- 8) üldõpetusliku tööviisi rakendamine;
- 9) kodu ja lasteasutuse koostöö;
- 10) eesti kultuuritraditsioonide väärtustamine ning teiste kultuuride eripära arvestamine.

Põhimõtted on üldised tegevusprintsipiidid, mis tuginevad kollektiivi ja lastevanemate kokkulepitud eesmärkidele ning väärtustele. Õppekava koostamine ja arendamine eeldab laste, lasteaia-personali ning lastevanemate diskussiooni mängu, õppimise, alushariduse, õpetamise ja kasvatamise ning koostöö üle. Lasteasutuse õppekavas ei ole soovitatav kasutada keerulist sõnastust. Õppekava üldosa ülesanne on vahendada lihtsaid ning kõigile mõistetavaid õppe- ja kasvatustegevuse põhimõtteid ning õpikäsitust.

1. Õppimine on elukestev protsess, mille tulemusel toimuvad muutused käitumises, teadmistes, hoiakutes, oskustes jms ning nendevahelistes seostes. Laps õpib matkimise, vaatlemise, uurimise, katsetamise, suhtlemise, mängu, harjutamise jms kaudu.
2. Õppe- ja kasvatustegevust kavandades ning korraldades arvestatakse laste eripära: võimeid, keele- ja kultuuritausta, vanust, sugu, tervise seisundit jms. Pedagoogid on laste arengu suunajad ning arengut toetava keskkonna loojad.
3. Laps on õppe- ja kasvatustegevuses aktiivne osaleja ning tunneb rõõmu tegutsemisest. Last kaasatakse tegevuse kavandamisse, julgustatakse tegema valikuid ning tehtut analüüsima.
4. Õppe- ja kasvatustegevuses luuakse tingimused, et arendada lapse suutlikkust:
 - 1) kavandada oma tegevust ja teha valikuid;
 - 2) seostada uusi teadmisi varasemate kogemustega;
 - 3) kasutada omandatud teadmisi erinevates olukordades ning tegevustes;
 - 4) arutleda omandatud teadmiste ja oskuste üle;
 - 5) hinnata oma tegevuse tulemuslikkust;
 - 6) tunda rõõmu oma ja teiste õnnestumistest ning tulla toime ebaõnnestumistega.

Õppe- ja kasvatustevõlkondade sisu ning arengu eeldatavad tulemused õppekava läbimisel vanuseti

Lasteasutuse õppekavas esitatakse õppe- ja kasvatustegevuse sisu järgmistes valdkondades:

- 1) mina ja keskkond;
- 2) keel ja kõne;
- 3) matemaatika;
- 4) kunst;
- 5) liikumine;
- 6) muusika;
- 7) eesti keel kui teine keel (juhul kui lasteaia või rühma õppekeel ei ole eesti keel).

Eespool nimetatud valdkondade sisu kirjeldatakse riiklikust õppekavast ja selle rakendamist toetavatest õpetaja käsiraamatutest lähtudes, tuues esile õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid, liigid ja teemad ning õppe- ja kasvatustegevuse kavandamise ning korraldamise põhimõtted. Õppe- ja kasvatustevõlkondade sisu lahti mõtestades tuleb jälgida, et käsitletak muu hulgas mängulist tegevust (nt õppe- ja liikumismänge, rolli- ja loovmänge jne). Iga õppe- ja kasvatustegevuse valdkonna juures käsitletakse lapse arengu eeldatavaid tulemusi vanuseti. Lasteaial on õigus valida, kas seda tehakse iga vanuse puhul eraldi või vanuserühmade kaupa, näiteks 2-, 3-, 4aastased jne või 3-, 5-, 7aastased või 1,5–3-, 4-, 5-, 6- ja 7aastased.

Õppe- ja kasvatustegevuse korraldus (päevakava koostamise põhimõtted, õppe- ja kasvatustegevuse kavandamise perioodi pikkus), sealhulgas suvel

Lasteasutuse õppe- ja kasvatustevõlkondade korraldus lähtub õppekavas sätestatud eripärast, eesmärkidest, põhimõtetest ning riiklikust õppekavas kirjeldatud õpikäsitusest. Õppe- ja kasvatustevõlkondade korralduse põhimõtetest mõtestatakse lahti, kuidas toimub lasteasutuses õppimine ja õpetamine, mille keskmes on laps ja tema areng. Lähtuda tuleks järgmistest küsimustest:

- 1) kuidas kavandamisel arvestatakse laste eripära: võimeid, keele- ja kultuuritausta, vanust, sugu, terviseseisundit;
- 2) kuidas pedagoogid loovad laste arengut toetava kasvukeskkonna;
- 3) kuidas kaasatakse lapsi tegevuste kavandamisse, suunatakse tegema valikuid ja tehtut analüüsima.

Lasteasutuse õppekavas sätestatakse, kuidas lasteasutus korraldab õppe- ja kasvatustegevust õppeaastati. Lähtutakse koolieelse lasteasutuse seadusest ja riiklikust õppekavast – õppeaasta algab 1. septembril ning kestab 31. augustini. Suvekuudel (juunis, juulis, augustis) on lasteaia töökorraldus erinev eelnevast perioodist (september – mai), kuna suurem osa lastest ja lasteaia töötajatest on suvepuhkusel, rühmad on liidetud, heakorraldatakse lasteaia territooriumi ning remonditakse ruume. Lasteaia personal kajastab õppekavas, kuidas korraldatakse õppe- ja kasvatustegevust suvekuudel, nt toimub õppe- ja kasvatustegevuse valdkondade sisu kordamine, rõhutatakse mängulist tegevust õues.

Lasteasutuse õppekavas tuuakse esile päevakava koostamise põhimõtted. Rühma päevakava määrab kindlaks olenevalt laste east päevarütm, kus vahelduvad igapäevatoimingud, laste mäng, vabategevused ning pedagoogi kavandatud õppe- ja kasvatustegevused. Päevakava peab võimaldama lastele sujuvat üleminekut ühelt tegevuselt teisele. Jälgida tuleb, et lastel jääks piisavalt aega mänguks, mis on põhitegevus koolieelses eas. Juhataja kinnitab õppeaasta alguses lasteasutuse päevakava, mis on lastevanematele tutvumiseks rühmaruumi välja pandud.

Lähtudes sotsiaalministri 25. oktoobri 1999. a määrusega nr 64 kinnitatud „Koolieelse lasteasutuse tervisekaitse-, tervise edendamise, päevakava koostamise ja toitlustamise nõudeist“, koostatakse päevakava riikliku õppekava alusel, arvestades lasteasutuse lahtioleku aega ning laste vanuserühmi. Päevakava koostades tuleb võimaluse korral arvestada laste individuaalseid vajadusi. Päevakavas võimaldatakse väikelastele (kuni kolme aasta vanuseni) vähemalt üks kord päevane uneaeg. Lastele peab olema tagatud päevas vähemalt üks tund puhkeaega valikuvõimlustega une või muu vaikse tegevuse vahel. Lapsed peavad viibima iga päev sõltuvalt ilmastikust 1–2 korda õues. Laste lasteasutusse toomine ja sealt koju viimine ei tohi segada uneaega söögi- aega ega plaanitud õppe- ja kasvatustegevusi.

Tervishoiutöötaja koostab tervisehäiretega lapsele individuaalse päevakava, arvestades tema vaimse ja füüsilise koormuse taluvust. Erivajadustega lapsele võimaldatakse uneaega tema soovi põhjal.

Päevakava koostades tuleks silmas pidada laste arenguvajadusi, nt kolmeaastaste päevakava võimaldab rohkem mänguaega, aga viie- kuni seitsmeaastaste päevakavas on suurem kaal õpetaja kavandatud õppe- ja kasvatustegevustel. Õppe- ja kasvatustegevust kavandades arvestavad õpetajad laste keskendumisvõimet ning tähelepanu. Laste vanusest lähtuvalt on õpetaja kavandatud lõimitud õppe- ja kasvatustegevuste kestus 1–3aastastel lastel 10–15 minutit, 3–5aastastel 25 minutit ning 6–7aastastel 35 minutit.

Lasteaia õppekavas kajastatud õppe- ja kasvatustegevust korraldades lähtutakse koduloolisuse printsiibist, lõimides õppe- ja kasvatustegevusi, valdkondi ja teemasid. Lasteaia õppekavas määratakse pedagoogide ühise kokkuleppena õppe- ja kasvatuskorraldus (kuidas ja millal erinevaid valdkondi/tegevusi käsitletakse ning lõimitakse).

Rühma tegevuskavu koostades selgitatakse õppeaasta alguseks välja rühmas olevate laste vanuselised, individuaalsed ja arengulised iseärasused. Selleks annavad hea võimaluse eelmise õppeaasta õppe- ja kasvatustegevuse aruanded, mis tuginevad laste arengu analüüside ning laste arenguestluste kokkuvõtetele.

Kui analüüsida rühma laste arengut, joonistuvad selgelt välja õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad, mis on tulemuslikud või vajavad õpetajate suuremat tähelepanu. Samuti saab laste arengust kokkuvõtet koostades ülevaate laste erivajadustest, mis eeldavad õpetajate, erispetsialistide ja lapsevanemate individuaalset toetust. Rühmast eristuvad andekad lapsed, kellele tuleb võimaldada arengut soodustavat tegevust. Selgitatakse välja laste huvid ja sooline koosseis. Õpe ei ole päris sarnane rühmades, kus on ülekaalus poisid või tüdrukud. Õppe- ja kasvatustegevust kavandades saab kasutada laste huve, näiteks osas rühmades on lapsed rohkem orienteeritud spordile, muusikale või kunstile. Tähelepanu tuleb pöörata laste perekondlikule taustale ja kultuurilisele eripärale. Näiteks on võimalik õppe- ja kasvatustegevusi muuta mitmekülgsemaks, kaasates lapsevanemaid, kes tutvustavad lastele oma elukutseid ning hobisid. Kui rühmas on muust keelekeskkonnast lapsi, on õpetaja ülesanne luua neile rühmas keskkond, mis arvestaks nende individuaalsust. Rühmas peaksid õppe- ja mänguvahendid õhutama sallivusele erinevuste suhtes. Pered, kes on erineva kultuuritaustaga, võivad tutvustada teistele lastele oma kodukultuuri. See lähendab lapsi ning võimaldab üksteisest aru saada, samal ajal suureneb muust kultuurikeskkonnast laste enesehinnang ja julgus. Jälgitakse laste sotsiaalset arengut. Näiteks

rühmades, kus lapsed on lasteaia esimest aastat, tuleb toetada laste kohanemist ning innustada lastevanemaid koostööle. Rühma tasandil on soovitatav õppeaasta alguses läbi mõelda, milliseid üritusi, õppekäike, projekte, lastevanemate vestlusringe ja koolitusi kavandatakse.

Lasteasutuse õppekavas sätestatakse, milline on õppe- ja kasvatustegevuse kavandamise periood, kas nädal, kuu või kvartal, ning planeerimisdokumentatsioon lasteasutuse tasandil. Kavandades tuleb jälgida, et plaanitud õppe- ja kasvatustegevused oleksid tasakaalustatud. Lapse jaoks peaksid vahelduma aktiivsemad ja rahulikud tegevused ning õpetaja suunatud tegevused ja mäng. Õpetajad lähtuvad planeerides laste huvidest ning analüüsivad, millised on õppimise ja õpetamise probleemid. Arutelu tulemusena otsustatakse, mis teemasid käsitleda ja kuidas muuta laste kasvukeskkonda (õppematerjalid, mänguvahendid). Vältida tuleks aastaks ette üksikasjalike ning detailsete õppe- ja kasvatustegevus plaanide koostamist, vaid plaanima peaks jooksvalt, määrates kavandatava perioodi eesmärgid, teemad, õppesisu ja õppevahendid ning õppe- ja kasvatustegevused (lisad 1 ja 2). Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid lähtuvad lapse eeldatavatest üldoskustest ning arengu eeldatavatest tulemustest. Nii ei ole eesmärk näiteks sügise tutvustamine, vaid konkreetsed teadmised, oskused ja hoiakud, mis lapsed õppe- ja kasvatustegevuse vältel omandavad.

Õppe- ja kasvatustegevuse plaanid peavad olema piisavalt paindlikud ning arvestama laste eripära ja individuaalsust. Näiteks kui kolmele vihmasele päevale järgneb päikesepaisteline päev, peaks lastel olema võimalus veeta rohkem aega väljas, sõltumata sellest, mida oli algul kavandatud. Lühiajalisi plaane koostades küsitakse lastelt arvamusi mängude ja õpitu kohta ning uuritakse, mida nad tahavad teada ja osata. Laste kaasamine õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisse võimaldab õpetajal välja selgitada mängud ning tegevused, mis lapsi huvitavad. Aastast aastasse korduvad ainult õpetajate väljamõeldud õppe- ja kasvatustegevused ning teemad muutuvad laste jaoks ebahuvitavaks ega suuda vajalikul määral arvestada laste arenguliselt individuaalseid iseärasusi.

Kavandades tuleb jälgida, et plaanid aitaksid õpetajal õppe- ja kasvatustegevust mõtestada ning oleksid optimaalsed. Vältida tuleks kirjutamist kirjutamise pärast ja kavade dubleerimist. On olnud juhtumeid, kus õpetajad on koostanud kattuvaid plaane poolaastaks, kuuks ja nädalaks.

Lapse arengu analüüsimise ja hindamise põhimõtted ning korraldus

Lasteasutuse õppekavas sätestatakse, kuidas laste arengut analüüsitakse ja hinnatakse:

- 1) kuidas vahetatakse lapsevanemaga infot lapse arengu kohta;
- 2) mis meetoditega analüüsitakse lapse arengut;
- 3) kuidas lapse arengut dokumenteeritakse;
- 4) kuidas analüüsitakse laste koolivalmidust;
- 5) kuidas tutvustatakse lapsevanemale lapse arengu hindamise põhimõtteid ja korraldust;
- 6) kuidas antakse lapse arengust tagasisidet lapsevanemale;

- 7) kuidas toimuvad arenguvestlused lapse arengu hindamiseks ja toetamiseks lapsevanemaga;
- 8) kuidas kasutatakse lapse arengutulemusi õppe- ja kasvatustegevusi kavandades.

Lapse arengu analüüsimise ning hindamise põhimõtteid ja korraldust sätestades on oluline roll pedagoogilisel nõukogul, kes otsustab, mis meetoditega lapse arengut hinnatakse.

Erivajadustega lapse arengu toetamise põhimõtted ja korraldus

Lasteasutuse õppekavas kirjeldatakse, kuidas märgatakse ja toetatakse erivajadustega last, kelle võimetest, terviseseisundist, keele- ja kultuuritaustast ning isiksuseomadustest tingitud arenguvajaduse toetamiseks on vaja teha muudatusi või kohandusi lapse kasvukeskkonnas (mängu- ja õppevahendid, ruumid, õppe- ja kasvatusmeetodid jm) või rühma tegevuskavas.

Lasteasutuse õppekavas kirjeldatakse:

- 1) millised võimalused ja tugisüsteemid on lasteasutuses erivajadustega lapse toetamiseks;
- 2) kuidas nõustatakse lapsevanemaid lapse erivajaduste ja koolikohustuse täitmise edasilükkamise küsimustes;
- 3) kuidas võimaldatakse lasteasutuses logopeedi ja eripedagoogi abi;
- 4) kuidas koostatakse erivajadustega lapsele individuaalne arenduskava;
- 5) kuidas toetatakse erivajadustega last koostöös rühma pedagoogide, logopeedi/eripedagoogi jt spetsialistidega ning lapsevanematega;
- 6) kuidas toetatakse selle lapse koolivalmidust, kellel on nõustamiskomisjoni otsusega koolikohustuse täitmine edasi lükatud.

Lapsevanemaga koostöö põhimõtted ja korraldus

Lasteasutuse õppekavas sätestatakse pedagoogide ja lapsevanemate kokkulepped:

- 1) kuidas teavitatakse lapsevanemaid lasteasutuse õppe- ja kasvatuskorraldusest;
- 2) kuidas kaasatakse lapsevanemaid õppe- ja kasvatustegevustesse;
- 3) kuidas selgitatakse välja lastevanemate ootused ja tagasiside lasteasutuse tegevusele.

Õppekava uuendamine ja täiendamine

Lasteasutuse õppekava uuendades ja täiendades lähtutakse sisehindamise tulemustest, kus kajastub, kuidas soodustab õppekava ning sellest lähtuv õppe- ja kasvatustegevus laste arengut, mängu ning õppimist. Õppekavas sätestatakse, millal ja kuidas õppekava rakendumist analüüsitakse ning kuidas neid tulemusi arvestatakse. Lasteaia õppekavas määratakse õppekava uuendamise ja täiendamise kord. Õppekava täiendamise aluseks on pedagoogilise nõukogu otsused, mis on läbi arutatud hoolekogus/nõukogus. Munitsipaallasteaia juhataja kinnitab õppekava muudatused käskkirjaga, eralasteaia õppekava muudatused kinnitab pidaja.

Lisa 1

Nädalakava näidis

Rühm	Vanem rühm				
Periood	13.–17. oktoober 2008				
Eesmärgid	Üldoskused	Laps oskab teha koostööd ja suudab mängu käigus probleeme lahendada.			
	Mina ja keskkond	Laps eristab tervislikke ja kahjulikke toiduaineid.			
	Keel ja kõne	Laps jutustab õppekäigul kogetu põhjal ja oskab kokku veerida 1–2silbilisi sõnu.			
	Matemaatika	Laps oskab mõõta kaalu ja pikkust ning järjestada vastavate tunnuste alusel.			
	Kunst	Laps valib sobivad tehnikad ja vahendid voolimiseks ning kaunistamiseks.			
	Muusika	Laps väljendab end loovalt laulmise ja muusikalis-rütmilise liikumise ajal.			
	Liikumine	Laps oskab mängida rahvastepalli ning kinni pidada kokkulepitud mängureeglitest.			
Temaatika	Tervislik toitumine, leiva valmistamine				
Õppe- ja kasvatustegevused ning tegevuskeskused	Õppe- ja kasvatustegevused				
	Esmaspäev	Teisipäev	Kolmapäev	Neljapäev	Reede
Hommikuring	Õpetaja selgitab välja laste huvid ja olemasolevad teadmised; vestlus teemal „Tervislikud ja kahjulikud toiduained“.	Jutustatakse õppekäigust ASi Pere Leib.	Pere lemmikleiba tutvustab soome rahvusest lapsevanem.	Kuulatakse lugemispala Tiia Toometi raamatust „Vanad asjad“.	Kokkuvõtte nädalast.
Lugemise ja kirjaoskuse keskus	Õppemäng „Leia saiale või leivale õige nimi“.	Kirjutatakse lemmikleiva silt toidupoe jaoks.		Pildid viljadest ja viljakoristusest. Häälimine: leib, rukis, nisu, kaer.	
Kunstikeskus		Toidupoe tarbeks voolitakse soolatainast erinevaid leiva- ja saiasorte ning värvitakse ja kaunistatakse need.	Valmistatakse rütmipille erinevatest plastkarpidest ja viljateradest.	Viierühmalistes gruppides maalitakse ühine viljakoristusplilt.	
Teaduskeskus			Nisu, kaera ja rukki viljapea vaatlus ning võrdlemine pikkuse ja kaalu järgi, vahenditeks luup, apteegikaal ja mõõtelint.		
Lauamängukeskus	Lotomäng „Tervisele kasulikud ja kahjulikud toiduained“.		Kaardimäng „Taimed ja nende viljad“.		
Ehitusmängukeskus				Leivaauto ehitamine, risküliku ja ringi eristamine.	

Õppe- ja kasvatus-tegevused ning tegevus-keskused	Õppe- ja kasvatustegevused				
	Esmaspäev	Teisipäev	Kolmapäev	Neljapäev	Reede
Loovmängu-keskus		Toidupood, ostmisel ja müümisel liitmine ning lahutamine 5 piires.			
Kokandus-keskus				Leiva küpsetamine, retseptist lähtuvalt toiduainete mõõtmine.	
Muusika-tegevused		Laulumäng „Me lähme rukkist lõikama“.		Laulu „Laul on leib“ õppimine, isevalmistatud rütmipillide eristamine tämbri ja kõla järgi.	
Liikumistegevused			Kaugusvisked hernekottidega, viske kauguse mõõtmine sammudega.		Rahvastepall, mängu reeglite tundmine ja järgimine.
Muu tegevus	Õppekäik ASi Pere Leib.			Näitus perede lemmikleibadest.	

Nädala kokkuvõte (koostatakse lastega vestluse tulemusena)

Mida lapsed teadsid?	Kuidas ja millest leiba valmistatakse, millised on erinevad saia- ja leivasordid Eestis, millised on pere traditsioonid, miks leiva söömine on tervisele kasulik, millised on tervisele kasulikud ja kahjulikud toiduained.
Mida lapsed tahtsid teada?	Kuidas valmistatakse leiba ja saia leivavabrikus, missugust leiba süüakse teistes riikides, missuguste riistade ja masinatega koristati ning koristatakse vilja põllult.
Mida lapsed teada said?	Milline on nisu, kaera ja rukki viljapea pikkus ja kaal, kuidas on korraldatud töö ASis Pere Leib, milline on pagari töö vabrikus, missugused leivad on Soomes, kuidas ise leiba küpsetada, kuidas koristati vilja vanasti, missuguseid leibu eelistatakse süüa rühmakaaslaste peredes, miks on leiva söömine tervisele kasulik.
Ideed järgmiseks nädalaks	Käia tutvumas Põllumajandusmuuseumis viljakoristusmasinatega, harjutada raha- ja mõõtühikute (kroon, sent, liiter, kilogramm) eristamist ning kasutamist, kujundada laste koostööskust ehitustööd või ühisloomingut tehes, süvendada rahvastepalli reeglite tundmist, harjutada rütmipillide eristamist tämbri ja kõla järgi.

Koostatud Tartu Lasteaia Midrimaa nädalakava põhjal.

Lisa 2**Nädalakava näidis**

Rühm	Vanem rühm				
Periood	20.–24. oktoober 2008				
Eesmärgid	Üldoskused	Laps saab aru lihtsamatest põhjuse-tagajärje seostest, tajub esemeid, sündmusi ja nähtusi tervikuna.			
	Mina ja keskkond	Laps suhtub ümbritsevasse hoolivalt ning käitub seda säästvalt.			
	Keel ja kõne	Laps saab aru kuuldu sisust ja suudab sellele sobivalt reageerida.			
	Matemaatika	Laps koostab kahe esemete hulga järgi matemaatilisi jutukesi.			
	Kunst	Laps loob esemeid erinevaid tehnikaid ja materjale kasutades ning räägib nende otstarbest.			
	Muusika	Laps eristab õpitud pille tämbri ja kõla järgi.			
	Liikumine	Laps kasutab liikumisel erinevaid vahendeid (erineva kujuga jäätmepakid).			
Eesti keel kui teine keel	Laps saab aru lihtsast küsimusest ja vastab sellele õpitud sõnavara piires.				
Temaatika	Inimese mõju loodusele				
Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad	Õppe- ja kasvatustegevused				
	Esmaspäev	Teisipäev	Kolmapäev	Neljapäev	Reede
Mina ja keskkond	Vestlus teemal: „Kuidas inimene saab hoida loodust“.	Ekskursioon Tartu Ajaloomuuseumisse keskkonnamäitusele „Miks mina“.	Rühmatöö viiestes gruppides: kujutada ühiselt värvipliatsite, rasvakriitide või viltpliatsitega suurel paberil „Mida õpetlikku kogesid keskkonnamäitusel“; laste hinnangud rühmatöö õnnestumisele.	Ehitusmängus prügiauto ehitamine. Rühmaruumi koristamine, ülesannete jagamine, prügi sortimine.	Nädala kokkuvõte.
Keel ja kõne	Lugemispala kuulamine Edgar Valteri „Pokaabitsast“.	Loovmäng „Oleme pokud“, pokude omavaheline suhtlemine, asjadesse ja loodusesse suhtumine (erinevate looduslike materjalide kasutamine asendusmänguvahenditena).	Luuletuse „Pööningul“ õppimine Heiki Vilepi raamatust „Minu laul“. Õppemäng „Paiguta täht õigele kohale“, täht ja häälik / ning L.		

Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad	Õppe- ja kasvatustegevused				
	Esmaspäev	Teisipäev	Kolmapäev	Neljapäev	Reede
Matemaatika	Erinevate plastkarpide võrdlemine vee mahutavuse järgi, vee mõõtmine, liitri kasutamine mõõtühikuna.		Loodusteemaliste matemaatiliste jutukeste koostamine ja lahendamine. Lapsed valivad välja parimad jutud ja annavad teistele rühmadele lahendada.		
Kunst	Jäätmepakkidest Tartu majade meisterdamine, kolmnurga, risküliku, ruudu ja kuubi eristamine.			Plakati „Hoia loodust” kujundamine erinevaid tehnikaid ja materjale kasutades.	
Muusika			Rahvapilli ansambli kontserdil käik.		Loodusteemaliste laulude õppimine koos kaasmänguga rütmipillidel, tämbri ja kõla järgi pillide eristamine, vestlus kontserdimuljetest.
Liikumine		Orienteerumine õuealal „Leia üles kontrollpunkt ja arva ära, mis on valesti keskkonnahoiu seisukohalt, ning paranda viga”.		Takistusriba „Prügi teekond”, prügi sortimisega seotud erinevate ülesannete lahendamine koos kehaliste harjutuste sooritamisega.	
Eesti keel kui teine keel	Pusle kokkupanemine looduspiltidest ja selle alusel õpetaja küsimustele vastamine.			Eesti-keelsetest korraldustest arusaamine takistusriba läbimisel ja nendele vastavalt reageerimine.	

Nädala kokkuvõte (koostatakse lastega vestluse tulemusena)

Mida lapsed teadsid?	Prügi ei tohi maha visata, prügi peab sortima, plast ei ole loodushoidlik materjal, looduskeskkonda tuleb hoida.
Mida lapsed tahtsid teada?	Kuidas sortida prügi, kuidas aidata kaasa looduse hoidmisele, kuidas jääkmaterjale paremini ära kasutada.
Mida lapsed teada said?	Lapsed õppisid näitusel ning õppe- ja kasvatustegevustes prügi sortima, omandasid uusi teadmisi keskkonda kahjustavatest esemetest ja ainetest, õppisid aru saama raiskamisest ja hooletust suhtumisest ümbritsevasse, õppisid uusi huvitavaid lahendusi jääkmaterjalist meisterdamisel.
Ideed järgmiseks nädalaks	Võimaldada lastele ülesandeid põhjuse-tagajärje seostest arusaamiseks, harjutada koostööd rühmakaaslastega ning vastutuse võtmist rühmatöös ja koristamisel, harjutada matemaatiliste jutukeste koostamist ja lahendamist, harjutada häälimist ja häälikupikkuse äratundmist, lavastada pokuteemaline näidend koos laulude ja liikumisega.

Koostatud Tartu Lasteaia Midrimaa nädalakava põhjal.

Üldõpetuslikud põhimõtted lasteaiaaastatöös

Maire Tuul

MLA Viimsi Lasteaiaaastatöös Põhikooli Lasteaiaaastatöös

Kuigi autoaknast vilksamisi nähtu võimaldab meil luua teatud ettekujutuse läbitud paikadest, ei saa seda kujutelma võrrelda sügava teadmise või veendumusega, mis tekib eespool mainitud paikades jalgsi rännates.

Üldõpetus Johannes Käisi pilgu läbi

„Üldõpetuse nimetus on meil üldiselt tuntud, kuid selle sisuline külg vajab siin ligemat selgitust ja põhjendust,“ nii kirjutab Johannes Käis 1932. aastal ning tundub, et lausutu on aktuaalne tänapäevalgi. Praegugi räägitakse palju üldõpetuslike põhimõtete rakendamise õppes, kuid tegudeni on jõudnud vähesed. Mis on siis see üldõpetus? J. Käisile tuginedes võib vastata, et üldõpetus on püüdnud siduda üksikuid õppealasid keskse teema, keskse vaatlus- ja mõtlemispunkti, st sobitada üksikuid tegevusvaldkondi päeva-, nädala- või kuuteemasse nii, et kogu tegevusest moodustuks üks tervik. „Niisugune õppekorraldus kindlustab hästi laste huvi erksuse. Kui aga koolitöös puudub sisemine seos, kui ühes õppetunnis alatud ja häälestatud töö katkestatakse järsult kellalöögiga ja kui järgmisesse õppetundi kogunedes lapsed peavad lausahtlisse peitma tavaliselt veel lõpetamata töö, et asuda uuele tööle hoopis teisest mõtteringist, siis on võimatu tegevusse panna lapse sügavamaid jõude, saavutada nende voolavust ja äratada püsivat huvi. Sisemisi jõude ergutav huvi on aga eduka õppetöö tingimus.“ (Käis 2004, 187.)

J. Käisi järgi on üldõpetuse tuumaks kodulooline vaateõpetus ehk kodulugu. See on lähtekoht kogu lapse mõttetegevusele ja väljendusele. Mis vaatluste vältel on esile toodud, seda väljendatakse keeleliselt, kinnitatakse lugemispalasisid käsitledes, töötatakse läbi matemaatikas, kujutatakse mitmel viisil käega, kasutatakse luuletusi ja laule õppides, elatakse uuesti läbi dramatiseringutes ning mängudes. „Sellise tööviisiga antaksegi ühtlane asjaline alus kogu õppetööle, mille tõttu lapsed töötavad suurema huviga, arenevad jõudsamini ja omandavad kergemini neile vajalikke oskusi ja teadmisi.“ (Sealsamas.)

Õpetajale jätab üldõpetus rohkem vabadust õpetust korraldades, kuigi teiselt poolt nõuab see temalt ka rohkem sihiteadvust, algatus- ja teovõimet. Vabadus ei tähenda aga plaanita katsetamist, vaid kavakindlat ja läbimõeldud tööd. Näiteks tuleb üldõpetuse süsteemi luues silmas pidada n-ö risti- ja pikilõiget: esimene annab sisulise terviku teema käsitlest, teine näitab üksikute õppealade meetodilist arendust. Kui töö on õigesti korraldatud, kujuneb tegelik õpetus nii, et üleminek ühelt õppevõttelt teisele ei häiri laste mõttetegevust ega tarvitse toimuda alati kella järgi, vaid siis, kui see töö käigus osutub loomulikult vajalikuks. Sellisel kujul säilitavad kõik õpetusvõtted sisulise seose ning oskuste harjutamine, mis muidu mõjub lastele väsitavalt, kujuneb neile huvitavaks. (Sealsamas.)

Üldõpetus, teema- või projektõpe Piilupesa Lasteaias

Teame ju, et üleminek uude mõttevalda nõuab teatavat vaimset kohanemist ning et kohanemine on seda raskem, mida suurem oli huvi esialgse tegevuse vastu, mida rohkem äratas see tundeid ja andis elamusi. Mida väiksem on laps, seda aeglasemalt liigub ta ühelt tegevuselt teisele. Seepärast oleme Viimsi lasteaias Piilupesa juba 14 aastat suuremal või vähemal määral püüdnud rakendada J. Käisi üldõpetuspõhimõtteid ning Itaaliast Reggio Emiliast pärit projektõpet. Põhiolemuselt on need kaks õpetust väga sarnased: mõlema puhul on olulisel kohal oma kodukandi loodus ja pärimuskultuur ning kogu õpetuse sidumine ühtseks tervikuks kas teema- või projektõppe kaudu. Erinevus on vahest see, et kui Johannes Käis nägi õpetajat kui tegevuste kavandajat ning õppetegevuse kindlakäelist juhtijat (Käis 1992, 2004), siis Loriz Malagucci (Reggio pedagoogika looja) asetab planeerija rolli lapsed ja jättis õpetajale põhiliselt vaatleja, kuulaja, tegevuste analüüsija ning õpikeskkonna looja osa (Puurula 1997; Wallin 1989, 2000). Lapsi tahtsid õppes aktiivsena näha aga mõlemad.

Kuna lasteaia põhiülesanne on toetada laste mängu-, õpi-, sotsiaalsete ja enesekohaste oskuste kujunemist, mitte anda ühes või teises teemavaldkonnas valmis teadmisi, siis sobivad laste õppetegevuse sidumiseks kõik teemad, mis lastele vähegi huvi pakuvad ning nende meeli köidavad. Seejuures peab õpetajal olema kannatust tegelda ühe ja sama teemaga nädalaid ning vajaduse korral kuidki, sest pikaajalisem teemakäsitus võimaldab ka aeglasematel lastel asja vastu huvi tundma ning kaasa mõtlema hakata. Oleme ju isegi kogenud, et kui mõnele sündmusele või elunähtusele sügavalt kaasa elada, ei saa otsekohe vabaneda sellega seotud kujutlusist ega mõtetest. Teatava aja kestel tulevad need ikka tagasi, mõnikord uneski, mis on selge tunnistus, et meie elamused on haaranud ka alateadvust. Mida rohkem me ühest või teisest asjast teada saame, seda suuremaks paisub huvi asja vastu ning seda rohkem tahame teada saada. Nii on ka laste puhul ning seepärast tuleb anda neile pärast teema vastu huvi tekitamist piisavalt aega, et nad saaksid oma mõtted selgeks mõelda ning huvi rahuldada. Püüame ju oma õpetusega puudutada laste hingekeeli ning anda neile ainet kogu kehaga kaasaelamiseks. Liiga kiire üleminek ühelt teemalt teisele killustaks paratamatult teadvust, hajutaks huvi ja mõtteid ning tekitaks pinnapealsust, sest rahutu edasirühkimine ei võimalda millessegi süveneda.

Töö planeerimine

Rutiini tekkimise vältimiseks ning õppetegevuse mitmekesistamiseks valime igal kevadel järgmise õppeaasta üldteema, millest lähtuvalt koostavad õpetajad oma rühma aasta tegevuskava. Et plaanitud tegevused toetuksid võimalikult paljus laste huvile ja arengutasemele, pühendame õppeaasta alguses 2–4 nädalat laste arengutaseme määramisele ning nende iseärasuste ja huvidega tutvumisele. Eriti vajalik on selline uurimistöö just esimest aastat lasteaias käivate laste puhul, sest lasteaeda tullakse tänapäeval väga erinevatest kultuuri- ja kasvukeskkondadest.

Õpetajailegi juba tuttavad lapsed võivad suve jooksul teha suuri arenguhüppeid, mistõttu nn kohanemisperioodi (üksteisega ja lasteaia reeglitega taasharjumine ning oma teadmiste ja oskuste demonstreerimine) on lastele ja täiskasvanuile vaja igas rühmas. Sel perioodil toimub tegevus nädalaplani alusel ning põhirõhk on mängul ja selle kaudu laste tundmaõppimisel.

Laste tegevuse vaatluste ning arengu jälgimise põhjal, tuginedes mängu tulemustele, koostavad õpetajad 15. septembriks 4–7aastaste ning 1. oktoobriks 3aastaste rühmades kas aasta või poolaasta tegevuskava. Aastaplaan on küllaltki üldine kondikava, õpetajate visioon õppeaasta tegemistest. Niisugust plaani tehes arvestatakse koduloolise teemaõppe põhimõtet, st plaani ristilõige peab tagama sujuva teemakäsitluse ning pikilõige näitama eri valdkondades tehtavat arendustööd. Teemaarendus ei pea olema detailselt kirja pandud, piisab sellest, kui õpetaja sobitab valdkondade õpisisu ja eesmärgid nii, et neid saaks loogiliselt teemasse sulandada.

Kõrvuti emakeele, matemaatika ja teiste ainevaldkondade tegevuste kavandamisega peame oluliseks mängu kajastamist rühma tegevusplaanides. Viimast just seepärast, et mängu kirjeldamine paberil aitab nii õpetajal kui ka lapsevanemal pidevalt meeles pidada mängu kui lapse arengu seisukohalt vajaliku tegevuse tähtsust. Kipub ju lasteaed lastevanemate ja ühiskonna surve all enam koolilikuks muutuma ning mängu kui laste põhitegevuse, kuigi paljude arvates mõttetu ajaraiskamise, on sageli teised tähtsad tegevused (lugemine, kirjutamine, arvutamine, keeleõpe, muusika- ja tantsuringid) kõrvale tõrjunud. Ometi õpivad lapsed suurema osa neist n-ö olulistest teadmistest ja oskustest selgeks just mängu kaudu. Näiteks tuleb lastel juba ainuüksi lauamänge mängides loendada, sortida ja võrrelda, tunda numbreid, tähti, värve ning kujundeid, üldistada, lugeda, meeles pidada ja järgida reegleid, suhelda kaaslastega, jõuda mängu jätkumise huvides kompromissini, suhelda viisakalt, selgitada mängu teistele, olla kannatlik oma mängujärjekorda oodates jne. Rollimängudes õpitakse lisaks eelnevale ennast selgelt väljendama, kasutama loovust süžeed edasi arendades, omandama iseseisvust rollide, mängukaaslaste ja -teema valikul, arvestama mängukaaslaste soove ja tujusid, rakendama oma varasemaid teadmisi ja kogemusi uues ning mõneti erinevas situatsioonis jms. Lavastusmängud aitavad lastel omandada paremini

kirjandusala sisu, mõista tegevuste loogikat ja järjepidevust, väljendada oma tundeid liikumise, sõna, žesti, miimika ja intonatsiooniga. Selle kõrval omandavad lapsed mängudes palju teisi eluks vajalikke oskusi: töövahendite käsitlemist, enese ja teiste eest hoolitsemist, kavandamist, konstrueerimist, eneseteenindamist, eesmärgipärast tegutsemist ning palju-palju muud. Üks on aga kindel – mängu kaudu omandatu on emotsioonidest läbi põimitud ning sööbib märksa kindlamini mällu kui täiskasvanu monoloogist või õpetajaga peetud dialoogist talletatu.

Mänguga samavõrd oluliseks peame oma lasteaia vaatlemist ja uurimist, kuna lasteaiaaegne laps õpib eelkõige oma kogemustest, s.o ise nähes ja tehes. Mõttetu on rääkida asjadest, mida laps ette ei suuda kujutada, sest kui kujutuspilti ei ole, jääb jutt lapse (ja ka täiskasvanu) jaoks abstraktseks ning ununeb kiiresti. Seega on õppekäikudega kaasnev ning muulgi ajal korraldatav uurimistegevus kõigi hilisemate teadmiste loomise alus ning teema- või projektõppe lahutamatu osa. Sestap püüame oma tegevusi planida nii, et iga suurem teemakäsitus algab õppekäigu või vaatlemise ja uurimisega, s.o mitme meelela tajumisega. Eks ütle ju hiina vanasõnagi, et mida kuuleme, selle unustame; mida näeme,

seda mäletame; mida kogeme, seda mõistame. Seepärast peaks kogu koolieelse õpetuse aluseks olema laste aktiivne tegutsemine, mis õpetaja oskusliku suunamise kaudu pidevalt areneb ja täiustub.

Näiteks oleme lambateema käsitlust võimaluse korral alustanud päris ehtsa lamba vaatlusega, sest tänapäeval on rühmades üha vähem lapsi, kes lammast mujalt kui pildiraamatust näinud on. Edasi oleme lähemalt uurinud neid töid, mis kaasnesid vanasti lambapidamisega, nt villa vadumist, kraasimist, ketramist, lõnga värvimist, kerimist, kudumist ja harutamist, lõnga taaskasutamist jpm. Samal ajal töö tegemisega on lastel kerge omandada vajalikke matemaatilisi ja üldmõisteid ning kuulata õpetaja pajatusi oma noorpõlvkogemustest või ümberjutustusi raamatuist loetust. Niiviisi tekib lastel sügavam huvi käsitletava teema vastu ning mida sügavamale teemasse sukelduda, seda rohkem tekib lastel küsimusi, millele vastust otsida.

Projektõppes on väga suur osa lapse algatusel ja mõtetel, isetegemisel ning kogemuse läbi õppimisel. Laps õpib oma keskkonnas aktiivselt ja praktiliselt tegutsedes. Tähtsal kohal on õppimine mängu, kaaslaste ja teiste inimestega suhtlemise ning ümbruses toimuva jäljendamise kaudu. Täiskasvanu ja laps avastavad ning mõtestavad teemat lahti üheskoos. Niiviisi süvendavad ja täiendavad oma teadmisi olulisel määral mitte ainult lapsed, vaid ka õpetajad. Olgem ausad, senine kooliõpetus on meil loonud teatava illusiooni oma kõikehõlmavatest teadmistest, mis kah-

juks juba esimesel tõsisemal järeleproovimisel täiesti tühisteks osutuvad (teame, mis on vokk, aga ketramisega enamik täiskasvanuid enam hakkama ei saa; kõneleme lastele leiva tegemisest, kuid sageli pole rääkija ise kunagi ühtki leiba küpsetanud). Pikem teemakäsitus koos lastega võimaldab täiskasvanuilgi sukelduda sügavuti meid ümbritsevasse salapärasesse maailma, katsetada, kogeda ning avastada üha uusi ja uusi põnevaid asju ning seoseid erinevate nähtuste vahel. Seega õpivad projekti käigus nii lapsed kui ka täiskasvanud, mistõttu mõlemad pooled on õhinaga asja kallal.

Selleks, et oleks võimalik arvestada laste huvi jätkumist (või lõppemist) käsitletava teema vastu ning kaasa minna laste pakutud teemaarendusega, oleme konkreetseid, kõiki tegevusi sisaldavaid tegevuskavu koostanud vaid nädalaks ette, kusjuures vajaduse korral muudame oma plaane ka nädala keskel. Teema areng (pikkus, põhjalikkus, arengu suund) oleneb seega konkreetsest rühmast ja laste huvist. Kuna tegevusvaldkondades (emakeel, matemaatika, kunst jne) seatud õpieesmärgid (nt lugema, kirjutama, loendama, arvutama, materjale tundma ning töövahendeid käsitsema õppimine) on võimalik saavutada igasuguse teema raames, siis ei häiri seda laadi muudatused plaanides kuigivõrd meie õppetööd. Samaaegu nõuab säärane teemaarendus õpetajalt piisavalt pingelist mõttetööd ning head ettevalmistust päevategevusteks, sest tuleb ju temal kogu päeva tegevused oskuslikult ja sujuvalt teemasse peita, et märkamatuks seatud eesmärgid täita.

Et planeeritu ellurakendamise paremat ülevaadet saada ning dokumenteerimise süsteemsust tagada, töötasime enda jaoks välja samasuguse lahterdusega päeviku, mis võimaldab ühes dokumendis kajastada nii nädalaplaani kui ka selle täitmist. Igal reedel analüüsivad rühmaõpetajad möödunud nädala tegevusi ja seatud eesmärkide täitmist, vaevad teema muutmise vajadust

ning seavad tegevustele uued eesmärgid, mis märgitakse päevikusse rohelise pastakaga. Nädalaplaan ei pea sisaldama detailset tegevuste loetelu ega materjalide ja vahendite nimistut, sest see, millised tegevused või vahendid eesmärgi täitmiseks valitakse, sõltub suurel määral tegevuse korraldajast, laste ideedest, huvist, hetkemeeleolust ning paljust muust. Teemakäsitlust, tegevusi ja vahendeid kirjeldatakse päevikus täpsemalt pärast tegevuste lõppemist. Samas analüüsitakse ka seatud eesmärkide täitmist. Selline

dokumenteerimissüsteem on küll töömahukas (tööplaanides ja päevikutes on lahtreid rohkem, kui ette nähtud), kuid samaaegu ka lihtne ja otstarbekas (iga rida päevikus või plaanis annab hea ülevaate teemaarendusest ning veergudest on kerge jälgida tegevusi valdkonniti).

15. maist kuni 31. augustini plaanivad meil tegevusi lapsed. Sama kehtib jõulude ja aastavahetuse ajal. Sel perioodil on õpetaja vaatleja ja uurija ning õpi- ja mängukeskkonna looja, kes sekkub laste tegevustesse üksnes vajaduse korral või lapse palvel. Selle ajavahemiku üldised tegevused on mäng ja viibimine värskes õhus.

Kasutatud kirjandus

Käis, J. 1992. Isetegevus ja individuaalne tööviis. Tallinn: Koolibri.

Käis, J. 2004. Kooliraamat. Tartu: Ilmamaa.

Puurula, L. 1997. Mieleni matka. – Journal of Teacher Researcher 3. Jyväskylä: TUOPE.

Wallin, K. 1989. Lapsen rajaton luovuus. Pieksamäki: Kirjapaino Raamatutalo.

Wallin, K. 2000. Reggio Emilia ja lapsen sata kieltä. Helsinki: Lasten Keskus LK-Kirjat.

Liitühm

Asta Nilk

Tallinna Rukkilille Lasteaia õpetaja

Hedi Saul

**Tallinna Pelguranna Lasteaia juhataja asetäitja
õppe- ja kasvatustöö alal**

Koolieelse lasteasutuse seaduse § 6 lg 3 järgi on liitühm mõeldud 2–7aastastele lastele.

Tänapäeva Eesti koolides on valdavalt ühevanuste laste klassid ning lasteaedades on levinud ühealaste laste rühmad. Pidades silmas inimese elukaart, ei kohta mujal sedavõrd laialdast vanuse järgi liigendamist kui lasteaias ja koolis. Inimese tavaline suhtluskeskkond koosneb eri vanuses inimestest nii perekonnas, sõprade-tuttavate hulgas, töökollektiivis, huviringis kui ka mujal.

Muutused ühiskonnaelus ning naiste suurenenud tööga hõivatus on muutnud perekonnad väiksemaks. Palju on üksikuid lapsi, kes saavad eakaaslastega suhelda ainult lasteaias. Lastesotsiaalsete oskuste kujunemine ei lähe enam loomulikku teed, vaid seda õpitakse õpikute ja rollimängude kaudu.

Teatavasti on varased eluaastad määrava tähtsusega inimese edasisele elukäigule. Ühevanuste laste rühmas jäävad eduka sotsiaalse arengu tingimused laste jaoks ebapiisavaks. Samas pakub see keskkond võimalust juba varakult tuttavaks saada tänapäeva ühiskonnale omase konkurentsiga.

Ühevanuste laste rühmaga töötaval õpetajal on kahtlemata kergem nii tegevusi plaanida kui ka korraldada. Pedagoogikas lapsekeskset kohtlemist väärtustav Eesti vajab lasteaedadesse senisest palju rohkem liitühmi.

Õpetajad, kes ei tööta liitühmas, peavad seda sageli raskeks, tuues esile järgmisi probleeme:

- 1) tegevuste plaanimine ning ettevalmistamine on raskem ja aeganõudvam;
- 2) õpetajal on suurem koormus, millest tuleneb negatiivne hinnang;
- 3) lastega süvendatult tegelemiseks jääb õpetajal väidetavalt vähe aega;
- 4) eri vanuses laste rühmade tööd on raske ühitada;
- 5) suuliselt töötav jagu segab vaikselt töötajaid;
- 6) lasteaia rühmaruum on liitühma jaoks väike.

Liitühm pakub ühevanuste laste rühmaga võrreldes rohkesti eeliseid:

- 1) uustulnukad kohanevad kiiremini;
- 2) väiksemate keeleline areng kiireneb;

- 3) eneseteenindamine sujub rahulikumalt;
- 4) ühe pere lapsed saavad olla koos;
- 5) lapsed abistavad üksteist ja kogevad seda väga tähtsana;
- 6) hoolitsetakse väiksemate eest ning tunnetatakse vastutust;
- 7) suuremad lapsed on väiksematele eeskujuks;
- 8) noorematel lastel on etteõppimise ja vanematel varem õpitu kordamise võimalus;
- 9) vanusevahe võimaldab mitmekülgsemat suhtlemist ning erinevaid kontakte;
- 10) nooremate ja vanemate laste suhtlemine kasvatab tolerantsust ning abi- ja koostöövalmidust;
- 11) ühevanuste laste sarnased vajadused ja eripärad ei muutu nii keskseks ega määravaks kui üheeaalsete rühmas;
- 12) liitrühmas on üksteist toetav õhkkond;
- 13) õpetaja pädevus on pidevalt ja terviklikult töös.

Tänapäeval on paljud pedagoogikateadlased jõudnud järeldusele: liitklass (liitrühm) pakub rikkalikumaid õppimisvõimalusi oma väiksuse, eriealiste laste koosluse ja omavaheliste kontaktide tõttu.

Lapsed

Traditsiooniliselt arvatakse, et teadmiste edastamise parim viis on kompetentselt täiskasvanult passiivsele lapsele. Kuid kultuuriteadmisi ei anta edasi üksnes vanemalt põlvkonnalt nooremale, vaid ka lapselt lapsele. Sama käib mängu kohta. Lev Vögotski on öelnud, et indiviidi psüühiline areng on alati sotsiaalne protsess, lapsed õpivad teistelt lastelt iga päev. Lapse isiklikke ja sotsiaalseid kogemusi ei tohiks teineteisest lahutada, mõlemad on olulised.

Laste omavahelistel suhetel on väga suur mõju lapse arengule, need on ühed olulisemad nende elus. Liitrühmas teistega suheldes saavad lapsed teadlikumaks endast, oma arenguperspektiivist ja ühiskonnas tunnustatud suhtlemistavadest. Lapseuuringutest on ilmnenu, et lapsele endale on lasteaias olulised teised lapsed ja rühm. Nad püüavad aktiivselt ühineda, kujundada suhteid ja samastuda omasugustega. Lasteaialapse argikogemustes ning mälestustes tulevad täiskasvanud pärast sõpru, mängu ja mitmesuguseid laste enda tegevusi.

Liitrühm on keskkond, kus laps sotsialiseerub endaealiste, endast nooremate ja vanemate kaaslaste seltsis. Elu liitrühmas nõuab lapselt rohkem iseseisvust. Vanemate laste suhtlemine noorematega mõjub soodsalt mõlemale, kuna rühmas on võimalikud erinevad kontaktid.

Lapse staatus muutub liitrühmas tema vanuse muutudes. Kui väike laps tuleb rühma, ei tunne ta kohe rühma reegleid, tema teadmised ja oskused on väiksemad kui rühmakaaslastel, kuid vanemad lapsed võtavad

seada kui normaalset elunähtust. Nooremaid ei halvustata ega kiusata. On loomulik, et liitühmas on autoriteetsem vanem laps. Seega läbib laps liitühmas aastate jooksul tee abitust ja nõrgast osava ning tugevani. Liitühmas näeb noorem endast vanemaid ja arenenumaid lapsi ning õpib elama teadmise ja suuremaks saades oskama temagi kõike seda, mida vanemad lapsed praegu. Tulevikku nägevat last ei häiri tema madal staatus ning ta on sisepingetest vaba. Kollektiivis, kus hoolitakse üksteisest ja arvestatakse kaaslaste iseärasusi, on tagatud rahulik miljö ning eriti nooremate laste turvatunne. Mida väiksem on laps, seda tähtsam on turvatunne. Sisepingete puudumine tagabki liitühmas laste arengut soodustava mikrokliima. Teise lapse toetamine ja julgustamine on igapäevaelu koostisosad.

Õpetaja

Kõige tähtsam on, et õpetaja tahaks liitühmaga töötada. See eeldab lapsest lugupidamist, tõeliselt lapsekeskset vaatenurka ning lapse usaldamist. Liitühma õpetaja kõige tähtsam ülesanne on organiseerida rühmas rahulik ja heatahtlik õhkkond, et laste elu oleks lasteaias sisukas ning mitmekülgne.

Õppe- ja kasvatustegevuse korraldamine liitühmas nõuab õpetajalt lisaks üldistele nõuetele oskust olla lastele eeskujuks suhtumisel erivanuselisesse lastesse; oskust luua terviklik süsteem oma ja laste tegevusi plaanides ning korraldades; võimet taluda pinget.

Et liitühma õpetaja töötab korraga eri vanuses lastega, on tal pidevalt aktiivses kasutuses palju suurem osa oma pedagoogilisest pädevusest kui ühevanuste laste rühmas töötaval õpetajal. Liitühma õpetaja, töötades ühevanuste laste rühmas, saab sellega arvatavasti kergemini edukalt hakkama kui ühevanuste laste rühmas töötama harjunud õpetaja, kes satub liitühma. Viimasel juhul on vaja tuua aktiivsesse teadvusse eri eas laste kohta õpitud-kogutud teadmised ning ümber korraldada oma tegevus, mis tähendab lisatööd. Õpetajad on väitnud, et liitühmaga tööd alustades kulub üks õppeaasta, enne kui saavutatakse tegutsemiskindlus. Liitühma õpetaja üleminek ühevanuste rühma peaks olema kergem, sest sel juhul tuleb osa teadmisi mõne vanuserühma kohta jätta passiivsesse olekusse. Samas tunneb liitühmas töötanud õpetaja arvatavasti ühevanuste rühmas puudust just sellest õhkkonnast ja sotsiaalsest elust, mis on omane liitühmale.

Õpetaja ülesanne on luua õppimist ja kasvamist toetav **keskkond**. Lapse arengus on tähtsad inimkeskkond ning selles keskkonnas toimuv suhtlemine. Selle suhtluskeskkonna peab looma õpetaja. Lasteasutuses toimivad ning mõjutavad õpet järgmised suhted: õpetaja ja lapsed; õpetaja ja lapsevanemad; õpetaja, õpetajaabi ja teised õpetajad ning laste omavahelised suhted. Head suhted lasteaias personali vahel loovad hea mikrokliima ning soodsa pinna lapse arenguks. Õpetajate hea läbisaamine kandub edasi ka lastele ja laste omavahelistesse suhetesse. Õpetaja meeldiv suhtlemine õpetajaabi, lastevanemate ja teistega annab lastele suurepärase eeskujuga, mida järgida.

Keskkond

Oskuslik keskkonna sisseseadmine on õpetajale liitühmas eduka töötamise ning laste arenemise oluline tugi. Tähtsad keskkonnakomponendid on ruum, õppevara ja inimkeskkond.

Soovitav on kasutada madalaid avatud riuleid, millele saab välja panna mängu- ja töövahendeid. Sellistelt riulilt saavad lapsed vajalikke vahendeid ise kätte. Tuleb harjumuseks kujundada

komme kasutatud asjad nende asukohta riiulil tagasi viia. Niisugune harjumus säästab õpetaja aega väärtuslikuks suhtlemiseks ja tegelemiseks lastega ning kasvatab lastes korraharjumust.

Mööbel peab liitrühmas olema mitmes suuruses. Lauad ja toolid peavad mõõtmetelt sobima noorematele, keskmistele ja vanematele lastele. Kõrvalekaldumine sellest nõudest võib kahjustada lapse kehalist arenemist.

Liigendades rühmaruumi riiulite paigutamise tegevuskeskusteks või -nurkadeks, nagu on juba praegu paljudes lasteaedades ja rühmades tavaks kujunenud, saab luua erinevaid tööpiirkondi, kus on võimalik korraldada õppetegevusi ja/või mängida. Liitrühma eduka toimimise toetajana on tegevuskeskused eriti vajalikud. Sageli tuleb ühel lasterühmal keskenduda ühele õppe-tegevusele, samal ajal kui teine rühm tegeleb teist laadi tegevusega ja osa lapsi hoopis mängib. Ruumi liigendus tegevuskeskusteks lubab lastel ühel ajal tegelda erinevate tegevustega üksteist oluliselt segamata. Kasutades sisustuses madalaid riiuleid, on õpetajal ülevaade kõigi laste tegevusest. Kui liitrühma käsutuses on kaks ruumi, on paremad võimalused eri vanuses lapsi vajaduse korral eraldada ning erinevaid nurki luua.

Liitrühma õpetaja peab õppevara muretsedes ja ruumikeskkonda kujundades arvestama eri vanuses laste vajadusi. Tegevusnurkades peaks olema mänguasju ja vahendeid igas eas lastele.

Igasse tegevuskeskusesse pannakse välja ühe valdkonna materjalid. Liitrühmas on sellise paigutuse korral igas keskusel vaja vahendeid, mis on mõeldud eri eas lastele. Teine võimalus on seada keskused sisse eelkõige vanuserühma huve ja vajadusi silmas pidades, mitte niivõrd teemade järgi. See on keerulisem viis ja nõuab rohkem ruumi, kuna mitmeid teemasid tuleks dubleerida, ning seab ka laste vabale läbikäimisele piiranguid.

Kui rühmas on küllaldaselt vahendeid igale vanuserühmale, valib iga laps niikuinii oma vajadustele vastava. Kui väiksem laps näeb suuremat tegevuskeskuses tegelemas millegagi, mis temale ei ole veel jõukohane, siis omandab ta suuremat last jälgides juba eelteadmisi. Vahendeid, mänguasju ja raamatuid peab olema iga ea jaoks. Mänguasjad olgu mitmekesised, sest nad peavad rahuldama kõigi laste huve. Soovitatav oleks hoida osa raamatuid, mänguasju ja materjale iga ea jaoks eraldi. Kindel paigutusviis organiseerib kõiki lapsi, kuid nõudeid esitatakse lastele erinevalt. Väikestele õpetatakse lihtsaid mänguasjade käsitlemise oskusi, vanematelt nõutakse materjalide iseseisvat ja õiget kasutamist. Kuigi iga ea jaoks on omad mänguasjad ja vahendid, ei tule lapsi nende asjade kasutamisel üksteisest isoleerida. Soovitatav ongi noorematel lastel mõnikord liituda vanemate lastega ning jälgida nende tegevusi. Õpetaja peab toetama vanemate laste soovi näidata väiksematele, kuidas kasutada mänguasju ja teisi vahendeid.

Õppevara valides tuleks arvestada seda, kas vahend võimaldab lapsel iseseisvalt tegutseda. Laste iseseisva tegutsemise õhutamise ja võimaldamise arendab neid rohkem kui nende piiramine ning jätab õpetajale rohkem aega lapsi jälgida, suunata ja juhendada. Liitrühma õpetaja peab hoolitsema selle eest, et rühma lapsed tunneksid ja oskaksid kasutada paljusid mängu.

Laste aktiivset ja sisukat tegevust soosiv keskkond õhutab lapsi:

- 1) valikuid tegema;
- 2) innukalt töötama;
- 3) loovtegevuseks mõeldud materjale kasutama;
- 4) koostööd tegema ja üksteisest hoolima;
- 5) vastutust enda peale võtma.

Päevakava

Päevakava peab tagama lapsele eakohase tegevuse ja kaitsma teda üleväsimuse eest. 2–7aastaste laste rühmas on otstarbekas võtta aluseks 5aastaste päevakava. Kellaajad päevakavas on ühised nii noorematel kui ka vanematel, kuid nooremad lapsed alustavad tegevusi tavaliselt 5–10 minutit varem. Ennekõike käib see eneseteenindamistegevuste kohta ning eriti sügisel, kui rühma tuleb uusi väikesi lapsi. Sel ajal on väga oluline õpetajaabi roll nii õpetaja kui ka laste abistajana.

Vanematel lastel on iga päev 2–3 plaanitud tegevust, noorematel 1–2 tegevust päevas.

Kuna elu rühmas on niivõrd ühtne nii noorematel kui ka vanematel, tuleb leida n-õ kuldne kesktee, et lastel oleks hea olla ning lapsevanemad jääksid rahule. Mõistlik on kasutada paindliku päevakava, kus pedagoog ei ole surutud kindlate tunniaegade raamidesse, kuid jälgib samas, et olenevalt lasteaia töökorraldusest kõik päeva või nädala jooksul plaanitu läbi võetaks.

Sageli on õpetajate põhimure, et kõige jaoks ei jätku küllaldaselt aega. Aega ega ka energiat ei jätku siis, kui liitühma õpetaja kavandab kõigi lastega õppetegevused ainult hommikusöögi ja ennelõunase õuesoleku vahele. Otstarbekas on vaadata üle päevaks kavandatud tegevused ning alustada rohkem individuaalset, paaris- ja väikerühmadele mõeldud tööd juba siis, kui esimesed lapsed on lasteaeda saabunud. Kogu rühma tegevused võib jätta tavapärasele õppetegevuste ajale. Õuesõppe rakendamine võimaldab liitühmas päeva otstarbekalt kasutada. Õues saab korraldada kõiki õppetegevuste liike, kuigi on teemasid, millega on toas mugavam tegelda. Ka pärastlõunane ja õhtune aeg võimaldavad teha tööd individuaalselt ning väikerühmades. Ajal, mil osa lapsi on hõivatud õppega või ülesannete täitmisega, saavad teised mängida. Niiviisi tööd korraldades on õpetaja tõesti kogu oma tööpäeva sisustanud, aga iga laps jõuab osaleda nii organiseeritud tegevustes kui ka küllaldaselt mängida. Lapse päev on täisväärtuslik – nii arendav kui ka lõõgastav.

Õppe ja kasvatuse korraldamine liitühmas

Liitühmas õpet ja kasvatust kavandades tuleb seada eri vanuserühmade laste tegevusele eakohased eesmärgid, et kõik lapsed saaksid igakülgsest areneda. Kasvatus liitühmas kulgeb edukalt, kui õpetaja hoolitseb selle eest, et laste tegevused ja mängud oleksid kasulikud ning huvitavad. See, mis on jõukohane 6–7aastasele, on arusaamatu 3–4aastasele lapsele.

Liitühmas tuleb läbimõeldult valida tegevuste teemad, leides ühist valdkondade ainekavades (keel ja kõne, kunst jm), ning ehitada tegevus üles nii, et ühele alarühmale on tegevus uus, teistele kinnistav või kordav. Näiteks on kunsti ainekavas maalimises kõigile vanuseastmetele ühine teema inimese kujutamine, tegevuste teemad oleksid nooremas alarühmas „Nukk“, keskmises „Laps palliga“ ja vanemas „Rahvariides tüdruk“.

Võib esitada kogu rühmale erineva raskusega ülesandeid ja küsimusi, kusjuures vastuse annab teatud vanuserühma kuuluv laps. Õppetegevust organiseerides tuleb ilmutada paindlikkust, õhutada lapsi tegema koostööd ja üksteisest hoolima ning vastutust enda peale võtma.

Liitühma tööplaanis peavad kajastuma vähemalt kahe vanuserühma (2–4- ja 5–7aastaste) eesmärgid ja tegevused, enamiku tegevuste korral on vajalik jaotus 2–3-, 4–5- ja 6–7aastased. Praktilises töös on õpetajal vaja hinnata rühma laste tegelikku arengutaset, et osata jagada lapsed võimalikult sobilikesse rühmadesse. Laste arengutase võib isegi ühe vanuserühma piires olla üsna erinev, ent õpetaja peab ülesandeid andes silmas pidama lapse reaalselt arengutaset. Näiteks on mõnes tegevuses või mõne teema puhul vaja 5aastane laps liita 4aastaste rühmaga, kuigi teistes

tegevustes osaleb ta juba 5–7aastaste rühmas. Kuna õpetaja kavandab niikuinii liitrühmas tegevusi eri vanuserühmadele, on siin ühevanuste laste rühmaga võrreldes isegi lihtsam arvesse võtta laste individuaalseid iseärasusi ning pakkuda igale lapsele kõige sobivamat tegevust.

Liitrühma tegevusi kavandades:

- 1) arvestatakse laste arengutaset ja -tempot;
- 2) pakutakse lastele tegevusi nii sarnase kui ka erineva koosseisuga rühmades, st valiku- võimalust tegutseda ühevanuste või eri vanuses laste hulgas;
- 3) tegevuste aega kavandades tuleb arvestada, et tegevuse varem lõpetanud lastele võib anda teise tegevuse, mis ei pruugi olla ainult vabategevus, vaid võib olla ka organiseeritud tegevus. Sel juhul kaasatakse töösse teine täiskasvanu rühmas, tavaliselt õpetajaabi;
- 4) järkjärgulise tegevuse puhul on soovitatav iseseisvaks tegevuseks kavandada tuttav või kordamist vajav materjal.

Õppe- ja kasvatustegevuse organiseerimise viisid

1. Kogu rühm tegeleb üht liiki tegevusega. See tegevuse vorm sobib:

- 1) häälestamiseks;
- 2) teema sissejuhatamiseks;
- 3) reeglite ja üldiste juhendite andmiseks;
- 4) õppekäikudeks;
- 5) keele ja kõne valdkonna tegevusteks (vaatlemine, uurimine, lavastusmäng jm). Arvestada tuleb teema sobivust ja eakohast käsitlust.

2. Kogu rühm tegeleb ühte liiki tegevusega, kuid ülesande raskusaste on vanuseti erinev. See sobib sageli kunstitegevuste, ent ka rühmatööde puhul, nt:

- 1) kleepetöö „Leevike”: 2–3aastased kleebivad õpetaja väljalõigatud detaile; 4–5aastased lõikavad ettejoonistatud detaile ja kleebivad; 6–7aastased rebivad ja kleebivad vajalikke detaile;
- 2) nelja–viie lapse rühmatöö „Lindude söögimaja”: 5–7aastased rebivad ribasid ja paigutavad puu oksa kujuliselt; 4aastased koostavad ja kleebivad üksikosadest linnumaja; 2–3aastased liimivad linde;
- 3) lumepallide meisterdamine ja loendamine rühmatööna: nooremad lapsed aitavad palle meisterdada, vanemad lapsed võrdlevad ja loendavad lumepallide hulki erinevates rühmades.

3. Tegevus on üheaegne, kuid nooremal ja vanemal alarühmal on see erinev. Vanemad lapsed joonistavad, kleebivad või meisterdavad, nooremad kuulavad jutustust, õpivad luuletust, mängivad õppemängu. Vanemad lapsed kasutavad varem saadud teadmisi ja oskusi iseseisvaks tööks.

4. Tegevus toimub ainult ühe alarühmaga. Praktika on näidanud, et teatud valdkondade ja teemade (lugemise ja kirjutamise ning osalt võrdlemise ja arvutamise) puhul on kõige

tulemuslikum laste õpetamine ühe vanuserühma või taseme kaupa. Liitühmas, kus laste kasutada on üks rühmaruum, on õppiv alarühm kahjuks häiritud mängijate tegevusest. Siinjuures on *eriti oluline* õpetajaabi, kes tegeleb nooremate lastega.

Ühe alarühmaga korraga töötades kulub palju aega, kuni õpetaja jõuab tegelda kõigi rühma lastega. Järgides tavapärasest tegevuste korraldamist plaanitud kellaaegadel n-ö tunniplaani järgi, on selge, et õpetajal tuleb ajast puudu. Liitühma õpetajal on otstarbekam teha nii, et õppetegevused algavad väikerühmades hommikul juba siis, kui esimesed lapsed on saabunud, ning kestavad kogu päeva vältel. Samal ajal kui ühed lapsed õpivad, saavad teised mängida. Kogu rühma lapsed saavad sedasi vajalikul määral õpetust ja küllaldaselt mängida.

Õppetegevuse tulemuslikkus ei sõltu ühe või teise tegevusviisi eelistamisest, vaid õpetajate kindlast tööstiilist ja süsteemist.

Liitühma õpet korraldades on väga oluline õpetaja ning õpetajaabi tihe ja sujuv koostöö. Selleks tuleb läbi rääkida kavandatavad eesmärgid, vajalikud tegevused ja nendeks sobiv aeg ning jagada ülesanded. Teretulnud on ka teiste inimeste, näiteks vanemate või kolleegide abi eriti ürituste, väljasõitude ja projektilaadsete ettevõtmiste korral. Koostöö on taas tulemuslikum, kui selle eesmärgid ja põhimõtted on enne läbi arutatud ning ülesanded inimeste vahel jagatud.

Kasvatusteemasid

Lapse elu kujuneb suuresti sotsiaalsete kogemuste najal, suhetes kaaslaste ja täiskasvanutega. Õppimise ja kasvamise aluseks on koostöö, mis väljendub ühistöös, kus on vaja üksteist abistada ja õpetada ning nõrgemaid juhendada. Väga häid tulemusi annab vanema ja noorema lapse koostöö. Ühise töö kaudu õpivad lapsed paremini tundma teiste vajadusi ning võimeid. Ühistöö aitab kujundada rühma omavahelisi suhteid. Ühistööd tehakse kas kogu rühmaga (kollektiivne töö) või on rühm omakorda jaotatud rühmadeks (rühmatöö).

Rühmatöös töötab iga laps ühise eesmärgi nimel, tunneb kohustust tegutseda täpselt ning kannab vastutust tulemuse eest. Rühmatöös osalenud saavad enda meelest parima lahenduse ja tunnevad, et on tulemusse oluliselt panustanud. Rühmatöös ei harjutata lapsi mitte üksnes õppetöös, vaid tegevustes loodud olukordadega puutuvad nad edaspidi kokku ka tööelus, kus peavad iseseisvalt või koos kaaslastega toime tulema. Johannes Käisi soovitus järgi võib soovitatavaks pidada 4–5-liikmelist rühma. Rühmatööd korraldades peab õpetaja suutma arvestada nii ühe lapse kui ka kogu rühma laste vajadusi ja iseärasusi. Selleks peab õpetaja tundma lapse arengut ja õpetamise meetodikat. Õpetaja peab enne läbi mõtlema, kuidas ta rühmad moodustab, et nende töö oleks võimalikult tulemuslik.

Uurimistöö põhjal, kus uuriti rühmatöövõtete kasutamist liitühmas, selgus:

- 1) liitühmas saab väga edukalt rakendada rühmatööd;
- 2) lapsed õpivad üksteist paremini tundma;
- 3) paranevad omavahelised suhted;
- 4) õige korralduse puhul jagub tegevust igale vanusele;
- 5) nooremad ja ebakindlamad lapsed saavad vanemate kaaslaste toel eduelamuse;
- 6) toimib koostöö, kus nooremad ja vanemad lapsed saavad üksteist abistada.

Liitühmas on kerge kasvatada sallivust. Loomulik ebavõrdsus oskustes ja võimetes, mis tuleneb laste eest, ei lase lapsel tekkida mõtet, et kõik peaksid olema temasugused. Igapäevaelus ongi liitühmas loomulik, et nii mängus kui ka töös on nooremad lapsed meelsasti valmis vanemaid aitama ja vastupidi. Seega on pandud alus koostöövalmidusele.

Suhtlemistasandite mitmekesisus teeb elu liitühmas huvitavaks kohustuste ja õiguste tasakaalu poolest, mis tagab kõigile lastele autoriteedi. Lapse kasvades suureneb tema kohustuste hulk. Paralleelselt kohustustega peavad lapsel olema õigused, siis ei tundu kohustus sunnina, vaid auasjana. Näiteks on liitühmas vanematel lastel *kohustus* tuba koristada, kuid seejuures on neil *õigus* nooremaid toa koristamisel juhendada. Õiguste ja kohustuste tasakaal tagab vanematele lastele mõistagi autoriteedi. Nooremad lapsed teavad seevastu, et suuremaks saades on neilgi rohkem õigusi koos kohustustega. Kohustused ja õigused kujunevad liitühmas välja niisama loomulikult kui perekonnas lapse oskuste ja arengu tasemele vastavalt.

Väikese lapse töö on mäng. Mängides valmistuvad lapsed täiskasvanute maailma astuma. Mäng on aktiivne tegevus, milles ilmneb selgelt laste suhtlemistarve, püüd ühiselt ellu viia oma mõtteid. Mida vähem on lapsel kogemusi, seda vaesem ja ühekülgsem on mängu sisu. Liitühmas saab väikelaps mängu kaudu kogemusi koostöös erivanuseliste kaaslastega. 2–3aastane jälgib algu endast vanemate mängu ning saab mänguks väärtuslikke kogemusi. Väga tähtis on noorema ja vanema lapse kõrvutamäng. Ühismäng on juba pikaajaline vastastikuse suhtlemise tasand; koosmäng, mille aluseks on huvi intellektuaalse, kõlbelise, kunstilise sisu vastu. Ühismäng nõuab teatud oskusi, näiteks ühistegevust, valmisolekut professionaalselt käituda ning oskust arvestada kaasmängijaid. Oskus mängida teistega on eelkõige oskus arvestada teiste mängijate soove ja kogemusi. Ühismängu kaudu liitühmas kujunevad erialiste laste suhted rollide jaotamisel, mis soodustab laste õigete suhete teket.

Liitühma mängu vaatluste põhjal on järeldatud, et lapsed mängivad meelsasti üheskoos ning et rollimäng liitühmas on lastele abistavaks ja edasiviivaks jõuks nii nende arengus kui ka sotsialiseerumisel. Rollimängus kujunevad erialiste omavahelised suhted. Liitühmas õpivad nooremad lapsed kiiremini, neil on eeskujud vanemate näol. Vanemad lapsed peavad aga omakorda arvestama nooremaid. Nad õpivad abistama, hoidma ja eeskujuks olema.

Et laps veedab lasteaias suurema osa päevast, avaldab selles valitsev õhkkond ja rühmasisesed suhted talle olulist mõju. Avaldatud arvamuste põhjal võib väita, et suhtlemine liitühmas on mitmekesisem. Erivanuseliste laste sõprus loob kollektiivis need imepärased suhted, mis annavadki lasterühmale hubasuse.

Vanemad

Lasteaed on edukas juhul, kui tehakse tihedat koostööd lastevanematega. Mooduseid selleks on palju olenevalt sellest, milline on rühma stiil ja omavaheline läbisaamine. Väga tähtis on lapsevanemale rääkida, mida liitühm endast kujutab, ning kindlasti tuua esile rühma positiivsed küljed. Uurimuse põhjal ilmnes, et paljud lapsevanemad ei ole teadlikud liitühmade olemasolust. Kahjuks on osa vanemate seisukoht, et:

- 1) liitühmas jäävad vanemad lapsed tähelepanuta;
- 2) tegeldakse rohkem noorematega, neid hellitatakse ülearu;
- 3) nooremate laste areng toimub vanemate laste arvelt;
- 4) väikesed lapsed alahindavad end;
- 5) rühmas on ebaühtlane arengutase.

Seega tuleb leida võimalusi tutvustada vanematele liitühma, et lapsevanem saaks teha valikut lapsele rühma valides. Parim liitühma tutvustaja on seal töötav õpetaja, kes peaks eespool toodud arvamustest juhindudes jälgima ning vajaduse korral korrigeerima oma töökorraldust.

Lapsevanemat tuleb kutsuda koostööd tegema ja uurida, millist abi on keegi valmis pakkuma. Oleks tänuväärne, kui leiduks lapsevanemaid, kes tahaksid tulla liitühma õpetaja abiliseks, sest igasugused ühisüritused liidavad lapsi ja täiskasvanuid.

Kokkuvõte

Töö liitühmas nõuab õpetajalt rohkem jõudu ja oskust, kuid pakub palju ka eneseteostusvõimalusi ning rohkesti emotsioone. Tööplaani tuleb hästi läbi mõelda, ent kogunud õpetajale ei valmista see raskusi ega võta ka oluliselt rohkem aega kui ühevanuste laste õpetajalt. Läbimõeldud töökorralduse puhul ei jää ükski laps liitühmas tähelepanuta. Tänu sotsiaalsele elule, mis liitühma iseloomustab, saavad lapsed teadmisi ja kogemusi mitmel tasandil. Väiksemad arenevad kiiremini, sest vanemad lapsed on neile eeskujuks. Suuremad saavad nooremaid juhendades ja õpetades veel kord korrata ning korrastada saadud teadmisi. Õpetaja ei saa liitühmas jätta ühtki vanuserühma tähelepanuta, sest siis hakkaksid unarusse jäetud lapsed peagi rühma õhkkonda ja tasakaalu häirima.

Õppe ja kasvatuse korraldus liitühmas aitab kindlasti kaasa laste sotsiaalsete oskuste omandamisele ja iseseisvuse tekkele, õppe- ja kasvatustegevus on mängulisem, rühmas arvestatakse rohkem laste individuaalsust ning arengut.

Eriolaste laste rühmas õpitakse loomuliku arengu kaudu. Oma mängudes ja suhtlemises lapsed abistavad, täiendavad ning rikastavad üksteist. Seega on liitühmal tähelepanuväärne kasvatusväärtusi, mida õpetajad peaksid tõsiselt hindama. Õnneks naudivad liitühmades töötavad õpetajad tavaliselt oma tööd. Liitühmas kasvanud lapsed saavad ellu kaasa rikkaliku suhtlemiskogemuse.

Soovitatav kirjandus

- Almann, S. 2003. Laps ja tunded. Tea ja Toimeta: Nõuandeid lasteaiaõpetajale, lapsevanemale. Tallinn: Ilo.
- Fisher, R. 2004. Õpetame lapsi õppima. Tartu: Atlex.
- Goleman, D. 2002. Emotsionaalne intelligentsus. Tartu: Väike Vanker.
- Hujala, E. 2004. Uuenev alusharidus. Tallinn: Ilo.
- Jakobson, E. 1989. Liitklassi tuleb õppida usaldama. – Haridus nr 10, lk 18–20.
- Kaera, P. 1991. Päevahoiu ja selle eri vormide mõju lapse arengule. – Haridus nr 1, lk 32–34.
- Kalm, A. 2005. Rühmatöövõtete kasutamine Muhu lasteaia liitühma tegevustes. Tallinna Pedagoogiline Seminar. Diplomitöö.
- Kees, P. 1999. Täiskasvanu ja väikelaps: nõuandeid väikelapse kasvatamiseks ja arendamiseks. Tallinn: Valgus.
- Kera, S. 2004. Üheskoos teel. Tallinn: Ilo.
- Kerde, L. 2008. Lapse koolivalmidus liit- ning ühealaste rühmas. – Haridus nr 1–2, lk 35–38.
- Lapsest saab koolilaps. 1998. Koostanud E. Kulderknup. Tallinn: Eesti Haridusministeerium.
- Liitklass: õppekorralduslikke ja metoodilisi lahendusi. 1998. Koostanud E. Kulderknup. Tallinn: Eesti Haridusministeerium.
- Lind, A. 2001. Liitühm lapse mängulise aktiivsuse toetajana. Tallinna Pedagoogiline Seminar. Diplomitöö.
- Lootsaar, E., Terri, M. 1955. Kasvatustöö segarühmalises lasteaias. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.
- Meister, I. 1994. Avastagem laps. Tallinn: Valgus.
- Rekkaro, A. 1986. Mõtteid kasvatustöö eripärast liitühmas. – Nõukogude Kool nr 3, lk 46–50.
- Rohtla, A. 1983. Tööst lasteaia liitühmas. – Nõukogude Kool nr 5, lk 50–53.
- Saar, A. 1997. Laps ja mäng. Tallinn.
- Tankler, M. 1999. Kuidas areneb laps. Tallinn: Logos.
- Vassus, E. 1996. Kasvatus tundeelu kaudu. – Lasteaed pere toetajana: konverentsi materjale. Toimetanud S. Almann. Tallinn: Haridusministeerium.
- Velström, E. 2005. 6–7-aastaste laste empaatilise uuring tava- ja liitühma näitel. Tallinna Ülikool. Bakalaureusetöö.

Erinevad keele- ja kultuurirühmad

Monika Märka

**Tallinna Lasteaia Kraavikröll juhataja asetäitja
õppe- ja kasvatustöö alal**

Kai Kuuspalu

Tartu Maavalitsuse haridus- ja kultuuriosakonna inspektor

Maie Soll

**Haridus- ja Teadusministeeriumi keeleosakonna nõunik
(mitmekeelsus ja eesti keel kui teine keel)**

Elame ühiskonnas, kus valitseb nii rahvuste, keelte kui ka religioonide mitmekesisus. Kuigi meie ühiskond baseerub ühise riigi ja rahvuse identiteedil ehk rahvuslikkusel, on see siiski mitmekultuuriline, nagu on enamik riike tänapäeval. Oma soodsa majandusgeograafilise asendi tõttu on Eesti sajandite jooksul ligi meelitanud inimesi Saksamaalt, Venemaalt, Soomest, Rootsist jm.

Ka Eesti lasteaedades ja koolides on juba aastakümneid õpetatud lapsi, kelle kodune keel ei ole eesti keel. Üha enam on eestikeelsetes õppeasutustes muukeelsetest peredest lapsi, kelle vanemad on valinud eestikeelse õpikeskkonna lootuses sedaviisi tagada oma lastele paremat tulevikku. Nende hulgas on nii mitmendat põlve Eestis elanud muulaste järeltulijaid kui ka uusimmigrante.

Uusimmigrantideks nimetatakse Euroopa Liidust saabunud tööliste, asüülitaotlejate ja pagulaste, ent ka muudest riikidest tulnute lapsi, kes on Eestis elanud vähem kui kolm aastat.

Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS) § 37 järgi on igaühel õigus saada haridust. Kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu (PS § 12).

Euroopa Liidu liikmeks saamisega 1. mail 2004 on Eesti kohustatud rakendama Euroopa Nõukogu direktiivi 77/486/EEC, mille põhjal liikmesriigid peavad võtma kohesed meetmed tagamaks, et teistest ELi riikidest pärit immigrantide lapsed saaksid õpetust vastuvõtjariigi riigikeeles (või ühes nendest), ning edendama ka emakeelset ja päritolumaa kultuuri toetavat haridust. Olgugi et praegu ei ole immigrantide tulv Eestisse veel suuri mõõtmelid saavutanud, tuleb selleks siiski valmis olla. Eesti rahvastiku kiire kahanemine ja tõenäoline immigratsioonilaine esitavad meile ülesande muuta muulaspoliitika paindlikumaks.

Koolieelse lasteasutuse roll muu kodukeelega lapse arengus

Alushariduse õppeasutusel on tähtis osa lapse elus. See on üleminek kodust uude sotsiaalsesse keskkonda. Lapsed omandavad uued käitumisharjumused, õpivad suhtlema omaealiste ja täiskasvanutega, õpivad olema õpilased. Uude sotsiaalsesse keskkonda sisenemine tähendab ka kõigi laste keelelist arengut (Soll 2004). Mitte-eesti kodukeelega lapse jaoks tähendab see uue, võõra keele õppimist, mis erineb koduse suhtlemise keelest, kuid millest tõenäoliselt kujuneb tema edaspidine nn hariduskeel. Rahvusvähemusest lapse seisukohast tähendab see ka täiendavat sotsialiseerumist: õpitakse olema kakskeelne ja tajuma end vähemuskeelse rühma esindajana ning omandatakse oskus suhelda enamuskeelse rühma esindajatega. (Thompson 2000.) Ka seda protsessi on vaja teadvustada, märgata ja toetada ning kõiki lapsi seda positiivselt väärtustama õpetada.

Kui lasteaeda tuleb mitte-eesti kodukeelega laps:

- 1) selgitatakse lapsevanemale lapse keelelise arengu küsimusi nii emakeele kui ka töökeele (üldjuhul eesti keele) kohta;
- 2) oleks hea saada ülevaade vanemate ootustest ning samas selgitada vanemale lasteaia võimalusi;
- 3) peaks selgitama lapsevanemale, et iga laps omandab keelt erinevalt, s.o eri meetodite järgi ja erinevas tempos. Juttu võiks teha nn vaikiva perioodi võimalikkusest, et kiired edulootused ei pärsiks lapse, lapsevanema ega õpetaja motivatsiooni. Vaikiv periood on kakskeelsete programmide järgi õppivatele lastele iseloomulik ning avaldub selles, et laps ei hakka kohe teist keelt kasutama, vaid talletab seda endasse. Kui ta on lõpuks valmis teises keeles väljenduma, hakkab ta kõnelema ilma aktsendita ning õpetajalt kuulnud korrektsete lausete või fraasidega. Vaikiv periood võimaldab vähendada vigu, parandada hääldust ning võtta teine keel omaks. Seega ei või lapsele vaikiva perioodi ajal survet avaldada, vaid tuleb teda julgustada rääkima. (Rannut 2001.)

Lasteaed ei saa panustada otseselt lapse emakeelse keeleoskuse arendamisse, küll aga selle väärtustamisse (nt paludes lapsel oma emakeeles lauseid ja liisusalme öelda, üritustel emakeelse laulu, luuletuse või looga esineda). Siingi kehtib põhimõte, et last ei tohi sundida, vaid ta peab ise vastavast tegevusest huvitatud olema. Sund võib kaasa tuua oodatule vastupidise tulemuse ning laps võib hakata end tundma veelgi erinevamana.

Õpetaja ülesanne on tutvustada vanemale lapse emakeele arendamise võimalusi. Õpetaja peab olema pädev andma infot, kust võiks lapsevanem selles valdkonnas abi saada. Vanem peab teadvustama, et lapse emakeelse arengu eest jääb vastutavaks siiski pere (Soll 2004).

Keel ja kultuur on läbi põimunud. Väärtustades lapse emakeelt, väärtustame ka seda kultuuri, millest ta pärineb. Lapsevanematele peaks selgitama, et haridusasutuses toetatakse muu emakeelega laste tasakaalustatud kakskeelsuse kujunemist. Kui haridusasutus panustab teise keele omandamisse ja lapse emakeele oskusesse väärtushinnangute kujundamise tasandil, siis peaks ka kultuuritausta korral järgima sama põhimõtet. Lasteaias viibimise aja jooksul toetatakse muu kodukeelega lapse kohanemist eesti kultuuriruumis ning selle traditsioonide ja reeglite omaksvõtmist. Samas edastatakse sõnum, et ka tema kultuuritaust väärib hoidmist.

Kõigil lastel, sh mitte-eesti kodukeelega lastel, kujundatakse hoiakuid, et iga uus keel ja kultuur ning nende tundmine rikastavad meie maailma. Kõike seda tuleb teha eakohasel ja mitte peale-tükkival viisil. Silmaringi laiendamiseks on võimalik teiste kultuuride näiteid lülitada erinevatesse

tegevusvaldkondadesse (nt erinevate rahvaste muinasjuttude ja lugude jutustamine ning nende alusel rollimängude mängimine, erinevate rahvaste laulude laulmine ja toitude söömine). Tegelikult on kõik need tegevused lasteaedades üsna tavapärased, ehkki mitte teadlikult sellisel eesmärgil rakendatud.

Teiste rahvastega koos elamise ja kõrvuti olemise oskus, teisiti- ja iseolemise tunnustamine ning sallivus saavad alguse kodust juba enne, kui laps lasteasutusse jõuab. Teise rahva kommete ja tavadege ei harjuta üleöö ning kedagi ei saa neid austama sundida. Lapse valutu kohanemise heaks saavad õpetajad koostöös lapsevanematega palju ära teha. Õpetaja ülesanne on suunata lapsevanemat mõistma ja leidma eesti ning mitte-eesti kultuuri kokkupuutepunkte. Eesti rahvakalendri tähtpäevadest ja rahvuskommetest leiab alati analoogiaid teiste rahvaste kommetega. On võimalik võrrelda ka erinevate rahvaste muinasjutte, laule, legende jne. Tundmatut saab seletada ainult tuntu kaudu (Tilk 1999).

Õpetajate valmisolek tööks lastega, kelle kodukeel ei ole eesti keel

Muust kultuurist pärit lapsed nõuavad õpetajatelt suuremat tähelepanu ja kannatlikkust (samas). Uude riiki ja olukorda sattunud lapsel on hea olla, kui teda võtavad vastu õpetajad, kes on kursis immigrantide olukorraga, on avatud ja valmis suhtlema teisest kultuurist tulnud lapse ning tema perega.

Eesti lasteaial ei ole kohustust võtta vastutust muu kodukeelega laste emakeele arendamise eest. Enamasti puudub õpetajatel selleks pädevus ning arvestades, et üha enam lisandub eri keeli rääkivaid lapsi, ei ole see ka korralduslikult teostatav. See aga ei tähenda, et sellele üldse mõtlema ei peaks.

Tänapäeva globaliseeruv maailmas on äärmiselt oluline osata keeli. Eesti õpetaja peab kutsestandardi järgi valdama:

- 1) üht võõrkeelt B1 tasandil, mis eeldab, et õpetaja:
 - a) mõistab kõike olulist endale tuttavatel teemal, nagu töö, kool, vaba aeg vms;
 - b) saab enamasti hakkama välisriigis, kus vastavat keelt räägitakse;
 - c) oskab koostada lihtsat teksti tuttavatel või endale huvi pakkuvatel teemal;
 - d) oskab kirjeldada kogemusi, sündmusi, unistusi ja eesmärke;
 - e) oskab lühidalt selgitada ning põhjendada oma seisukohti ja plaane;
- 2) üht võõrkeelt vähemalt A2 tasandil, mis eeldab, et õpetaja:
 - a) mõistab lauseid ja sageli kasutatavaid väljendeid, mis seostuvad talle oluliste valdkondadega (nt info enda ja pere kohta, sisseostude tegemine, kodukoht, töö);
 - b) tuleb toime igapäevastes suhtlussituatsioonides, mis nõuavad otsest ja lihtsat infovahetust tuttavatel teemadel;
 - c) oskab lihtsate fraaside ja lausetega kirjeldada oma perekonda, teisi inimesi ja elamistingimusi ning väljendada oma vajadusi.

Enesetäiendamiseks on võimalik leida koolitusi nii Eestis kui ka Euroopa Nõukogu kaudu (Pestalozzi programm, Euroopa Liidu elukestva õppe programm (Comenius) jt).

Üha olulisemaks muutub vajadus vallata teadmisi eri kultuuride kohta, eriti veel olukorras, kus õpetaja teab, et tema rühma on tulemas teisest kultuurist laps. Säärasel juhul peaks õpetaja põhjalikult uurima selle maa kultuuri, käitumis- ja kasvatustavasid. Teades ning aktseptides teisest kultuurist pere kommete ja käitumise erinevusi, saab õpetaja vältida ebamugavaid või koguni konfliktseid olukordi nii lapse kui ka tema vanematega, et lapsel ei tekiks vastumeelsust lasteasutuses viibimise vastu.

Õpetaja peab eelkõige ise olema aktiivne ning valmis teisest kultuurist tuleva lapsega suhtlema, ent õpetajale peaksid appi tulema ka asutuse juhtkond ja kohalik omavalitsus, et tagada tingimused mitte-eesti õppekeelega laste õpetamiseks ning nende vanemate nõustamiseks. Tähtis roll on riigil, et organiseerida õpetajate täienduskoolitust ning varustada õpetajaid ja lasteasutusi vajalike õppe-metoodiliste materjalide ja õppevahenditega. Vajaliku väljaõppe saanud õpetajad on pädevad nõustama mitte-eestlastest laste vanemaid, looma nende lastele õppeasutuses toetatavat kasvu- ja õpikeskkonda ning välja töötama õppekava ja sobivaid meetodeid.

Mitte-eesti kodukeelega lapse keelelise arengu toetamine

Mitte-eestlastest laste vanematel on võimalik valida erinevate eesti keele kui teise keele õppemudelite vahel, kus eesmärgid ja tulemused sõltuvad eesti keele osakaalust:

- 1) täielik keelekümblus – eesti keele osakaal on kuni 100%; õpetaja räägib ainult eesti keelt;
- 2) osaline keelekümblus – kakskeelne õpe, kus üks õpetaja suhtleb lastega nende emakeeles, teine eesti keeles (eesti keele osakaal on 15–50%);
- 3) eesti keele omandamine muu õppekeelega lasteasutuses eraldi tegevustena, mis on lõimitud teiste tegevustega (eesti keele osakaal on 15–50%).

Väga levinud ja lapsevanemate hulgas populaarne on ka eesti keele õpe eesti õppekeelega lasteasutuses (eesti keele osakaal on 100%, enamik lapsi rühmas on eesti kodukeelega).

On lasteasutusi, kus on korraga kasutusel mitu õppemudelit. Näiteks kui ühes rühmas õpitakse eesti keelt keelekümblusmetoodika alusel, siis teistes rühmades tavaõppeprogrammi järgi. Samuti on lasteasutustes, kus kasutatakse kakskeelset õpet, rühmad, kes töötavad tavaõppeprogrammi põhjal jne.

Keele ja kõne arendamine on üks koolieelse lasteasutuse ülesandeid, sõltumata lapse emakeelest või lasteasutuse töökeele valdamise tasemest. Mida nooremas eas vähemuskeelne laps lasteaeda tuleb, seda väiksem on erinevus tema ja teiste laste keeleoskuse vahel.

Muukeelse lapse keelelise arengu toetamisel ei saa olla üht väga täpselt kirja pandud kava. Keeleõppetegevuste, -strateegiatega ja -vahendite valikut mõjutab palju asjaolusid, nt kas rühmas on üks, mitu või suurem hulk muu kodukeelega lapsi; kuivõrd erineb lapse emakeel eesti keelest; kas laps on varem lasteaias olnud või mitte jm. Siiski võib kokkuvõtlikult tuua esile põhimõtteid, mida õpetaja peaks säärestel juhtudel järgima:

- 1) keeleõppega tegeldakse järjepidevalt, korrates ja aktiveerides õpitud erinevates kontekstides;
- 2) laps peaks mõlemasse keelesse (nii õpitavasse kui ka emakeelsesse) suhtuma positiivselt;

- 3) kuna laps õpib keelt ennekõike mängu kaudu, peab keeleõpe olema mänguline, vaheldusrikas ja huvitav;
- 4) keeleõpe peaks pakkuma erilaadseid tegevusi (liikumine, laulmine, käeline tegevus, igapäevatoimingud, mitmesugused eestikeelsed üritused);
- 5) keeleõpe on tulemuslikum, kui seda korraldatakse emotsionaalselt, erinevaid meeli haarates ning näitlikke vahendeid, miimikat, kehakeelt, žeste, intonatsiooni, muusikat ja rütmi kasutades;
- 6) õpetaja peab oma juhtnöörid läbi mõtlema ning korraldusi vajaduse korral seletama. Laste kõnet peab õpetaja korrigeerima delikaatselt, osutades vigadele ja rõhutades õiget varianti;
- 7) ruum, kus keelt õpetatakse, peaks olema n-ö keelt täis, st teemakohane sõnavara koos piltidega on seinal näha ning ka esemed, töönurjad ja -vahendid on tähistatud siltidega;
- 8) õpetaja peaks pidevalt jälgima muu kodukeelega lapse eesti keele arengut ning vajaduse korral kaasama logopeedi ja teisi erispetsialiste ning koostöös nendega koostama lapsele individuaalse arenduskava.

Lapse turvatunde tagamiseks soovitatakse esmalt õpetada sõnu ja väljendeid, mida on vaja eluliste vajaduste väljendamiseks (nt soovin tualetti, kõht on tühi, pea valutab jms). Mõnes Euroopa lasteaias, kus ühes rühmas on erineva emakeele ja kultuuritaustaga lapsed, palutakse lapsevanematel kirja panna nende emakeeles kõige olulisemad turvalisusega seotud väljendid, et lasteaiaõpetaja, kes lapse emakeelt ei räägi, saaks kriitilistel momentidel lapsest aru.

Valdavalt õpib koolieelses vanuses laps keelt mängides ning kaaslaste ja täiskasvanutega suheldes. Keeleliseks eeskujuks on nii õpetaja kui ka teised lapsed. Suurbritannias tehtud uurimuse tulemustest on selgunud, et 3–5aastased lapsed alustavad teise keele omandamist sageli kajameetodil, st korrates täpselt kuuldu.

Mida noorem on laps, seda tõhusam on keeleõpe, mis toimub informaalet ja sarnaalet emakeele omandamisega. Väikese lapse jaoks on keel vahend, et leida mängukaaslast, rahuldada huve ja vajadusi ning osaleda tegevustes. Keeleoskuse kujunemist ei tohiks jätta siiski isevoolu kulgema. Õpetaja peab läbi mõtlema oma korraldused ja juhtnöörid ka keelelisest aspektist ning võimaluse korral näitlikustama neid füüsilise tegevuse, piltide ja muude visuaalsete vahenditega.

Lastele tuleks pakkuda võimalust mängida mängu, mille vältel omandatakse uusi sõnu ja väljendeid (sõna- ja rollimängud; pildi ja sõna kokkupanemine; asjade kategoriseerimine värvi, suuruse vm tunnuste järgi). Keelelise soravuse toetamiseks sobilikud tegevused on piltide kirjeldamine, lausete lõpetamine, kuuldu järgi pildi joonistamine, piltide võrdlemine jne.

Igapäevaelus vajalike väljendite ja sõnavara omandamiseks on kasulikud n-ö rutiintegevused, näiteks hommikuring (kasutatakse Hea Alguse ja keelekümbuse põhimõtteil töötavates lasteaiarühmades ning klassides enne põhitegevuse algust), hommikune tervitamine ja lühidalt oma tunnetest rääkimine, sünnipäevade tähistamine jne.

Mitte-eesti kodukeelega last õpetades soovitatakse õpetajal kasutada järgmisi suhtlusstrateegiaid:

- 1) rääkige selgelt ja tehke seda pigem aeglaselt kui kiiresti;
- 2) ärge rääkige valjemini kui harilikult;
- 3) kasutage lühemaid ja grammatiliselt lihtsamaid lauseid;
- 4) ärge parandage lapse vigu, vaid korrake vigase lause korrektset varianti;
- 5) parafraseerige oma lauseid iga kord, kui teile tundub, et laps ei saanud aru;
- 6) kasutage käeviipeid, ettenäitamist, objektidele osutamist, mõistekaarte, pilte ja muid mitteverbaalseid vahendeid, et tähendust paremini edasi anda;
- 7) arvestage vaikivat perioodi, ärge avaldage lapsele esimestel nädalatel survet sihtkeele kasutamisel;
- 8) tunnustage last teise keele kasutamise eest (Rannut 2001; 2003).

Enamikus Eesti lasteaedades on omaks võetud põhimõte, et füüsiline keskkond toetab lapse teravilikkude arengut ning visuaalne keskkond on oluline infoallikas, mis soodustab nähtu meelde jätmist. Muu emakeelega lapse puhul on mitmekesine ja sihipäraselt kujundatud füüsiline õpikeskkond eriti oluline. Rikas ja keele omandamist toetav õpikeskkond ei tähenda mitte ainult pildimaterjali, vaid ka lugemisvara (soovitavalt ka muukeelse lapse emakeeles) jms.

Keeleõpet korraldades tuleks kasutada eesti keele õppimise ja eesti keeles suhtlemise võimalusi, mida pakub igapäevane ümbrus (konkreetsed lasteasutuse eripära, asukoht, sõpruslasteasutused jm). Lastele tuleks pakkuda võimalikult erinevat ja autentset keelekeskkonda, nagu õppe- ja teatriskäigud, ühisüritused eesti lasteasutustega jne, kus lapsel tekib vajadus suhelda eesti keeles.

On toodud palju näiteid selle kohta, et situatsioonides, kus ühine suhtluskeel küll puudub, kuid tegevus on kõitev, tulevad lapsed hästi toime. Kindlasti peaks jätma lastele omaette olemise aega ega tasuks keelata samakeelsetel lastel oma emakeeles suhelda. Säärased situatsioonid ei tohiks aga valdavaks kujuneda ning keeleoskus ei tohiks olla määrav kriteerium mängukaaslaste ja tegevuste valikul, mis võib põhjustada eraldumist ja tõrjutust. Selle vältimiseks on otstarbekas jaotada lapsed tegevustes väikesteks rühmadeks (3–4 last) ning teha paaristööd.

Iga laps vajab tuge ja tunnustust. Õpetaja ülesanne on tagada talle eduelamus. Turvatunne ja edukogemus loovad aluse edasiseks õpimotivatsiooniks mitte üksnes koolis, vaid kogu elu vältel.

Koostöö lapsevanemaga

Eraldi suur tööloolik on koostöö muukeelsete laste vanematega. Tihti puutuvad õpetajad kokku erinevate suhtumistega lapse keeleõppesse. Enamikul juhtudest on lapse vanemad väga huvitatud, et nende laps võimalikult kiiresti ja valutult sulanduks eesti kultuuri. Nad panevad lapse eestikeelsesse lasteaeda, ergutavad teda suhtlema eesti keelt kõnelevate kaaslastega, viivad ta mitmesugustesse huviringidesse jne, toetades igati lapse aktiivset suhtlemist eesti keelt kõnelevate inimestega. Niisuguse lapse lõimumine kulgeb üsna valutult ja loomulikult (Tilk 1999).

Teise rühma moodustavad vanemad, kes hoiavad jäigalt kinni oma tavadest, ei tunne huvi eesti keele õppimise ega eesti keeles suhtlemise vastu ega innusta selleks ka oma last. Nende vanemate soov on, et lapsel areneks vaid elementaarne, igapäevasuhtlust võimaldav keeleoskus.

Sageli jätkavad need lapsed õpinguid muu õppekeelega koolis. Siiski tuleks ka nende vanematega olla äärmiselt taktitundeline. Neile ei maksa oma arvamust peale suruda, vaid tuleb rahulikult selgitada, et viibimine eesti õppekeelega lasteasutuses ja eesti keele õppimine ei suru alla lapse emakeelt ega kultuuri, vaid hoopis rikastab last.

Ideaalseks võib pidada olukorda, kus lasteasutuse pedagoog on muu kodukeelega lapse perele eesti keele ja kultuuri tutvustaja ning lapse ja tema pere rahvuskultuuri ja etniliste erinevuste säilitamise toetaja. Koolieelse lasteasutuse õpetaja võiks olla koostööpartner mitte-eesti kodukeelega laste peredele, võimaldades neil rühmas tutvustada oma emakeelt, kultuuri ja rahvakombeid. Selle kaudu on võimalik rikastada ka teiste laste silmaringi, kasvatada tolerantsust ning arendada koostöövõimet.

Õpetajate ja muu kodukeelega lapse vanemate omavaheline suhtlemine ning teineteisest arusaamine on lapse arengu toetamise aspektist väga oluline. Seni ei ole veel väga levinud olukord, kus lapsevanema ja õpetaja suhtlemist segaks keelebarjäär. Uusimmigrantide sisserände kasvades võib aga keelebarjäär hakata üha rohkem takistama teisest kultuurirühmast pärit perega suhtlemist. Senine praktika on näidanud, et kui niisugune olukord tekib, leiavad vanemad tõlgi ise. Teise variandina aitab tõlgi otsida kohalik omavalitsus või vastava kultuurirühma selts. Tõlgiks võib olla ka mõni pere vanematest lastest, kuid seda üksnes lihtsamates suhtlussituatsioonides. Arenguestlustes tuleks kasutada siiski professionaalse tõlgi teenust.

Mitte-eesti kodukeelega lapse arengu toetamine lasteasutuses ei ole ainult õpetaja ülesanne, vaid lisaks lapsega tegelevatele teistele spetsialistidele on õpetaja peamised koostööpartnerid just lapse vanemad. Muu kodukeelega lapse vanemad ei oska enamasti lapse õppekeelt ega saa teda seetõttu teises keeles aidata, kuid nad saavad anda lapse edukaks arenguks kõige tähtsama – oma igakülgse tunnustuse ning toetuse lapse ja õpetaja tööle. On üsna tõenäoline, et laps, kes saab lasteasutusse alles 5–6aastasena, ei hakka kohe eesti keeles vestlema. Õpetaja peab arvestama iga lapse erinevat võimekust teist keelt omandada, samuti vaikivat perioodi, mis võib kesta üsna kaua. See aga ei tähenda, et laps ei õpiks keelt või ei saaks edaspidi koolis hakkama. Kui lapsel siiski koolis probleeme tekib, ei saa seda põhjendada ainult puudustega õpetaja(te) töös.

Õpetaja peab lapsevanematega vestlema ka edasistest haridusvalikutest, olles nõustaja ning lapse arengu peegeldaja rollis. Vestlus õpetajaga annab lapsevanemale ülevaate lapse arengust ning tal on lihtsam langetada otsust koolivaliku kohta. Järjepidevuse tagamiseks oleks hea, kui laps jätkaks õpinguid sama meetodikat kasutavas koolis/klassis.

Lapsevanem peaks ka ise olema aktiivne, tundma huvi lapse tegevuse vastu lasteaias, huvituma lapse arengust ning võimaluse korral osalema lasteasutuse korraldatavatel ühisüritustel. Õpetaja näpunäidete järgi võiks lapsevanem muretseda koju eestikeelseid lasteraamatuid, helikassette või CDsid, vaadata koos lapsega eestikeelseid telesaateid ning osaleda väljapool lasteaeda toimuvatel eestikeelsetel spordi- ja kultuuriüritustel. Ka lasteasutuses võiks olla lasteaias käivate muu kodukeelega laste emakeelset lugemisvara.

Etniliste vähemuste emakeele ja kultuuri toetamine

Rahvaloenduse põhjal elab Eestis üle saja rahvuse. Osa neist on koondunud mittetulundusühingute vormis tegutsevatesse kultuuriseltsidesse, mille juurde on loodud laste pühapäevakoolid. Riiklikus programmis „Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000–2007” on ette nähtud rahvuskultuuriseltside ja pühapäevakoolide toetamine, nende esindajate osalemine etnilisi vähemusi

käsitlevates ümarlaudades, teabepäevade korraldamine, rahvuskeelsete põhikoolide jaoks õpetajate koolitamine ning õppematerjalide väljatöötamine. Sellise tegevuse kaudu toetab riik etniliste vähemuste keele ja kultuuri säilimist. Pühapäevakoolides omandavad etnilise vähemuse liikmed teadmisi oma emakeelest ja kultuurist.

Lõpetuseks

Laiemas plaanis on oluline mõista, et muukeelse lapse edukas integreerumine on kahepoolne protsess, mis esmajärjekorras nõuab positiivset ja sõbralikku suhtumist. Vähemusrahvustesse ei peaks suhtuma kui lisaprobleemide tekitajatesse või ohuallikasse, vaid kui Eesti ühiskonda rikastavasse nähtusse, kus vähemusrahvust uue ühiskonnaga kohandades ei üritata kõrvaldada tema etnilisi erinevusi, vaid püütakse tema emakultuuri normidele ja väärtustele lisada sihtkohamaa kultuuri norme ja väärtusi.

Kasutatud kirjandus

Vabariigi Valitsuse 29.05.2008 määrus nr 87 „Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava”.

– RT I 11.06.2008, 23, 152.

Kärtner, P., Tuuling, L., Maiberg, L. jt. 2005. Õppe-metoodiline materjal „Eesti keele kui teise keele õpetamine koolieelses lasteasutuses: võõrkeeleõppe meetodid, mängud ja harjutused”. Narva: Tartu Ülikooli Narva Kolledž.

Multikultuurne kool. 2003. Seminari ettekannete kogumik, Tartu Ülikooli Narva Kolledž.

Rannut, Ü. 2001. Varane keelekümblus, eesti keel kui teine keel ja muukeelne laps eesti koolis: teooria ja praktika. Tallinn.

Rannut, Ü. 2003. Muukeelsete õpilaste integreerimine Eesti koolis. Õpik kõrgkoolile ning muukeelsete õpilastega töötavale aine- ja klassiõpetajale. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli kirjastus.

Rannut, Ü. 2004. Astu sisse! Uusimmigrandid meie ühiskonnas ja haridussüsteemis. Käsiraamat eesti õppekeelega kooli õpetajatele, koolijuhtidele ja haridusametnikele. Tallinn: Ilo.

Riiklik programm „Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000–2007”.

Soll, M. 2004. Koostöö – lapse arengu võti. Ettekannete kogumik. Tallinn: Ilo.

Thompson, L. 2000. Young Bilingual Learners in Nursery School. Clevedon, Buffalo, Toronto, Sydney: Multilingual Matters Ltd.

Tilk, M. 1999. Alushariduse õppekava projekt.

Kasulik lugeda

Iga keel on väärtus. 2006. Juhiseid tööks lasteaialastega, kes ei räägi eesti keelt. Socrates programm – Comenius 2.1. projekt. MTÜ Hea Algus.

Käsi käes. 2007. Pagulaste ja varjupaigataotlejate laste integreerimine Eesti haridussüsteemi. Artiklikogumik. Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutus.

Partnerlus – lasteaia ja lapsevanemate koostöö alus

Sirje Almann

**Tallinna Pedagoogilise Seminari
alushariduse ja täiendusõppe osakonna juhataja**

Partnerluse tähendus ja põhimõtted koostöös lapsevanematega

Lapsevanematel ja lasteaiapersonalil on ühine vastutus lapsele soodsa arengukeskkonna loomise, tema arengu, kasvu ja õppimise toetamise eest. Koostöö lapsevanematega eeldab partnerlusuhete loomist. Arvukad uurimused on kinnitanud, et perekond ja lasteaed on kaks kasvatusfaktorit, millest laps saab tulevaseks eluks vajaliku sotsiaalse kogemuse.

Lasteaiaiga suhtlevad pered on erinevad ega mahu ühese peremudeli käsituse alla. Mõnel perel on eluga raske toime tulla, neil ei jätku jõudu ega soovi koostöök. Meelsasti antakse vastutus oma lapse kasvatamise eest lasteaiale ning edaspidi koolile. Teine osa lapsevanematest on eriti aktiivsed, teadlikud, nõudlikud ja kriitilised. Nad on oma lapse nimel valmis eriliselt pingutama. Suurem osa lapsevanematest jääb kahe kirjeldatud rühma vahele ning nendega on koostöö kui partneritega kõige tulemuslikum (Hujala-Huttunen, Nivala 1996).

Ainult aktiivses koostöös suudavad kodu ja lasteaed luua tingimused, kus kavandatud tegevused ja ühine lähtekoht annavad soovitud tulemusi. Öeldakse, et lapsel on hea, kui tema vanematel on hea. Lapse heale enesetundele on tähtis seegi, et lasteaias viibivad täiskasvanud tunneksid end hästi. Kui lapse jaoks olulised täiskasvanud nii kodus kui ka lasteaias suhtlevad omavahel avameelselt ning partnerlussuhe toimib, mõistetakse last paremini, toetatakse tema arengut ja saadakse toimuvast vajalikku tagasisidet.

Suhted, mis on rajatud vastandlikele seisukohtadele, ei tule lapse arengule kasuks. Lasteaiaõpetaja oskus saada teada ning arvestada lapsevanemate kogemust ja arvamust oma lapse kasvamisest tagab lapsele lasteaias hea enesetunde. Igas peres on oma väärtuste maailma. Laps elab selles rütmis ja nende väärtushinnangute järgi. Seega seisneb koostöös lapsevanematega üks partnerluse põhimõtte selles, kuidas võimalikult hästi mõista lapsevanemate kasvatuskäsitust.

A. Tiilikka (2003) uurimuses lapsevanemate kasvatusesmärkidest ja koostööst lasteaiaiga on rõhutatud lasteaiapersonalil võimalust toetada lapse individuaalsust ja tundeelu. Uurimuse põhjal pidasid lapsevanemad tähtsaks lasteaia kasvukeskkonna eetilist tähendust ning väärtustasid mängukultuuri. Kasvatusmeetoditest pooldasid nad usalduslikku ja avatud kasvatussuhet ning hindasid kõrgelt lapse positsiooni arvestamist otsustajana, loovat ja ehedat dialoogi lapse ning täiskasvanu vahel.

Õnnestunud, avatud ja usalduslik koostöösuhete eeldab lapsevanemate teavitamist lasteaias toimuvast. Koostöö oluliseks eelduseks on peetud pere kogemust.

Uurimuses „Kvaliteetne kasvatuspartnerlus Soomes ja Eestis” (Hujala, Turja, Caspar jt 2006) küsitleti 452 lasteaiaõpetajat Eestis ja 423 Soomes. Uurimuses on hinnatud lasteaia personali arusaama pere ja lasteaia koostööst ning võrreldud lasteaednike professionaalsust Soome ja Eesti lasteaedades. Uurimistulemuste põhjal on järeldatud, et Eesti lasteaiaõpetajad rõhutasid perest lähtumise mõtteviisi tähtsust, erinevate perede ja laste vajaduste teadvustamist, aktiivset koostööd ning positiivset suhtumist lapsevanematesse. Soome lasteaednikud toonitasid aga laste koduse kasvatus tähtsust ning usku ja huvi selle vastu.

Seega on erinevates uurimustes peetud kvaliteetse alushariduse tagamisel tähtsaks eeskätt lasteaia personali pedagoogilise teadlikkuse parandamist.

Partnerlussuhte n-ö euroopalikud mõõtmed koostöös lapsevanematega on järgmised:

- 1) lapsevanemaid nähakse koostöös aktiivsete partneritena;
- 2) professionaalsus lasteaias on perekeskne;
- 3) lasteaia töötajad väärtustavad lapsevanemate kogemust ja asjatundlikkust.

Kuidas kujundada koostöös lapsevanematega partnerlussuhet? Millised on meie sisemised hoiakud koostöö suhtes?

Kui koostöös domineerib õpetaja poolt mõiste **õpetamine**, saadab seda veendumus, et õpetaja teab paremini, mida on lapsele vaja. Õpetaja on sel juhul ainueksperdi rollis, tal on ettekujutus endast kui ainuvastutajast lapse arengu eest. Oma erialase koolituse ja kogemuste põhjal arvab ta teadvat, mida laps vajab ning mida lapsevanemad lapse heaks tegema peavad. Lapsevanematesse suhtub õpetaja kriitiliselt, kui nad tema arvates ei hoolitse lapse eest piisavalt. Ta näeb nende vigu ning toob esile nende ükskõiksust, vastutustundetust ja ülemääraseid nõudmisi. Õpetaja on rahulolematu, sest lapse areng on talle väga südamelähedane. Säärasel juhul kujuneb koostöö ühepoolseks. Lapsevanematega suheldes lähtub õpetaja lapse probleemse käitumise esiletoomisest või probleemist teavitamisest. Vestlused lapsevanematega on süüdistavad, lastevanemate koosolekud õpetajakesksed, lapsevanemate omavahelistele suhetele pööratakse vähe tähelepanu. Niisuguse koostöövormi korral väldivad lapsevanemad kontakte õpetajaga, kuna

nad tunnevad, et ei suuda täita õpetaja esitatud nõudmisi. Lapsevanematel võib kujuneda ja süveneda süütunne. Nad on koostöö suhtes kriitilised ning otsivad tuge teiselt lapsevanematelt. Õpetaja on omakorda pettunud, sest pingutused lapsevanematega kontakti leida on eeldud ja tagasiside peaaegu puudub. Koostööd tajub õpetaja kui lisakoormust, ta süüdistab lapsevanemaid, kuid püüab siiski leida uusi koostöövõimalusi.

Eelöeldust järeldub, et suhted, mis on rajatud lapsevanemate ja õpetaja vastandlikele seisukohtadele, ei tule lapse arengule kasuks.

Toimides koostöös kui **partnerid**, lähtutakse põhimõttest „**Me leiame koos lahenduse!**”. Õpetaja suhtleb lapsevanemaga kui võrdse partneriga. Lasteaia tegevus on lapsevanemale selge ja mõistetav. Koostöö õnnestumise eeldus on asjaolu, et õpetaja tunneb perekonna elukeskkonda ning arvestab selle olulisust. Igal

perekonnal on erinevad võimalused, mis võivad olla vastuolus õpetaja ettekujutusega lapsele soodsast arengukeskkonnast. Lapsevanematel on palju kohustusi ja muresid, nagu töö, kodused toimingud, isiklik tervis, mida lasteaiaõpetaja püüab arvestada. Partnerluse põhimõtetest lähtuva koostöö tunnused on:

- 1) koostöövormide mitmekesisus, mis lõimub erinevate vajaduste ja võimalustega;
- 2) lapsevanemate omavaheliste kontaktide soodustamine;
- 3) tõsine suhtumine lapsevanemate kompetentsusesse ja vastutusse;
- 4) abivalmidus probleemide lahendamisel;
- 5) huvitavate mõtete ja ettepanekute vastastikune vahetamine;
- 6) lapsevanemad tunnevad end lasteaias viibides hästi.

Seda laadi koostööd tajub ka õpetaja positiivse tagasisidena. Ta tunneb, et lapsevanem toetab teda. Rühmas on avatud ja usalduslik õhkkond, kus ühiste pingutustena lahenevad probleemid lihtsamalt. Kui mõlemad pooled on avatud usaldusele, saab arutleda erinevate seisukohtade ja väärtuste üle.

Partnerluse põhimõtte koostöös vajab aega. Üksteise toetamise erinevad vormid saavad võimalikuks, kui lasteaia igapäevatoos üksteist usaldatakse. Koostöö lapsevanematega õnnestub ainult siis, kui toimib meeskond, kes arvestab lapsevanemate arvamusi ja soove ning suhtleb nendega usalduslikult ja mõistvalt.

Partnerluse toimimist kasvatuses ja koostöös on Powelli sotsioloogilises teoorias (Hujala-Huttunen, Nivala 1996) käsitletud lähtuvalt:

- 1) **perekonnast:**
 - a) kultuuriväärtused, rollid perekonnas, ootused sellega seondult;
 - b) perekonna elukeskkond, tingimused, milles perekond elab;
- 2) **lasteaiast:**
 - a) lasteaia organisatsiooni mudel, kuidas toetab töökorraldus partnerluskoostöö teket;
 - b) lasteaias hinnatavad väärtused;
 - c) lasteaednike ametioskused.

Partnerlus tähendab valmisolekut suhelda, arvestada mõlemapoolset kogemust, olla salliv ja avatud. Nii hakatakse märkama lapse edusamme ning koostöös kaob ebakindlus. Mõlema poole asjatundlikkus ja avatus koostöös tagab lapse eduka kasvu ning arengu.

Hea teada!

Partnerluse põhimõtted koostöös lapsevanematega:

- 1) **dialoog** eeldab koos mõtlemist, teise poole arvamuste kuulamist, mille tulemusena jõutakse lõpptulemuseni;
- 2) **kuulamine** – partneriga luuakse suhe ning väljendatakse teadet vastu võttes huvi ja usalduslikkust;
- 3) **usaldus** tagatakse erialase kompetentsusega, mis eeldab lapsevanemate kasvatuspõhimõtete tundmist;
- 4) **austus ja lugupidamine** väljenduvad teise arvamuse ja erinevuste mõistmises;

- 5) **avatus suhtlejana** – räägitakse mõlema poole ootustest, lootustest, muredest, hirmudest ja eelarvamustest;
- 6) **konfidentsiaalsuse** tagamine.

Mida teha, kuidas kavandada oma tegevust, et partnerluskoostöö lapsevanematega areneks? Olgu siinkohal mõned näited, mis aitavad koostöös partnerluse poole liikuda.

Lasteaed A: süvendada koostöös lapsevanematega individuaalseid kontakte

1. Kavandada ja pakkuda tööprotsessis aeg lapsevanemate jaoks. Kuidas?
2. Luua vestlustel ja kohtumistel lapsevanematega hea õhkkond. Kuidas?
3. Näidata lapsevanematele, et nende arvamus on oluline. Kuidas?
4. Lastevanemate koosolekutel käsitleda aktiivmeetodeid rakendades aktuaalseid teemasid. Kuidas?
5. Olla ise avatud ja innustunud.

Lasteaed B: aktiivselt kaasata lastevanemaid

1. Veelgi aktiivsemalt kavandada ja korraldada koostöös perega laste harjutamist ning kohanemist lasteaia eluga. Kuidas?
2. Hõlmata lasteaia tegevuse kavandamisse lapsevanemad. Kuidas?
3. Teada saada lapsevanemate ettepanekuid ja kogemusi. Kuidas?
4. Korraldada õppekäike lapsevanemate töökohtadesse, väljasõite, piknikuid, laatasid, meisterdamisõhtuid, teha fotosid jne.

Lasteaed C: süvendada lapsevanemate ning lasteaiaõpetajate vahel info ja kogemuste vahetust

1. Kavandada tegevusi, kus lapsevanemad saaksid omavahel tuttavaks. Kuidas?
2. Vaadata ühiselt videofilme lapse päevast, korraldada ühisarutelusid.
3. Luua lapsevanemaile võimalused oma ideid ja mõtteid esitada.

Lasteaed D: süvendada lasteaiaõpetajate ja lastevanemate teadmisi üksteise kohta

1. Õpetaja eneseesitlus. Kuidas?
2. Millised on perekonna elukeskkond, väärtused ja traditsioonid?
3. Taaselustada kodukülastused.
4. Leida hubane ruum, kus oleks hea kohtuda ja vestelda.

Partnerluskoostöö lapsevanematega lasteaia sobitusrühmas

Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee (2002) soovitusel lapse päevahoiu kohta on öeldud, et lasteaed peab vastama lapse arengu vajadustele ning pakkuma lapsele tähelepanu, turvalisust, stabiilsust ja kindlust keskkonnas.

Arenguliste erivajadustega laste lõimimine pole meie ühiskonnas veel üheselt mõistetav. Lapsevanemad soovivad üha enam oma arenguliste erivajadustega lapsi paigutada tavarühma.

Kas lasteaias on loodud selleks tingimused ning kas õpetaja tuleb uues olukorras toime, et koostöö rahuldaks kõiki osalisi?

Argipäev lasteaia sobitusrühmas ei suju probleemideta, mis seisnevad alljärgnevas:

- 1) õppetegevuse kavandamine sobitusrühmas nõuab lasteaiaõpetajalt suurt vastutust ja palju teadmisi;
- 2) rühmad on suured ning harva on erivajadusega lapsega kaasas tugiisik;
- 3) personalil napib aega, et jälgida erivajadusega lapse arengut;
- 4) igapäevategevuste korraldamine on keerukam;
- 5) raskused vestluste korraldamisel lapsevanematega;
- 6) toetuse vähesus.

Lapsel on õigus turvalisele ja kaitstud kasvukeskkonnale nii kodus, lasteaias kui ka tänaval. Erivajadusega lapsel on õigus saada oma arengule vastavat alusharidust. Ühine eesmärk on võimaldada suuremale osale erivajadustega lastele viibimist lasteaias koos eakaaslastega. **Arenguliste erivajadustega lapse vanemad** tunnetavad ise vajadust paigutada laps tavarühma selgemalt, kui selleks on praegu valmis meie lasteaiad.

Võib arvata, et esimene vestlus lapsevanematega ei ole kerge kummalegi poolele. Küsimuste ja selgitustega võib olukord esialgu isegi raskemaks muutuda. Last esimestel nädalatel jälgides ning lapsevanemaid küsitledes on võimalik luua esmane pilt raskustest lapsevanemate ja lapsega. Põhjalikumad vestlused saavad tekkida alles siis, kui lasteaia igapäevaelus on üksteist lähemalt tundma õpitud ning on tekkinud vastastikune usaldus.

Lapsega tööd alustades pole vaja niivõrd tema erivajaduse täpset diagnoosi kui lasteaiaõpetaja valmisolekut koostööks lapse ja tema vanematega. Lapse jälgimise põhjal saame teada, mis talle meeldib, kuidas teda lohutada, mida ta oskab ja kus tuleb teda aidata.

Koostöö sobitusrühma lapsevanematega nõuab lasteaednikelt analüüsivat ja oskuslikku kohtlemist. Partnerlussuhteid luues tuleb lähtuda sellest, et nende lapsed on rühmas vähemuses. Mitmed teemad, mida on lapsevanematega vaja arutada iga päev (nt lauakombed, söimüsnad jne), ei puuduta alati neid. Sestap teadvustavad lapsevanemad veelgi selgemalt oma lapse erilisust ega soovi teisi oma probleemidega koormata. Samas on erivajadusega lapse vanemad tundlikumad, sest edule orienteeritud ühiskonnas on neil olnud varem valulisi kogemusi (taktitu uudishimu, süüdistamine, varjatud huvi, avalik eemalejätmine jm). Iga uus sobimatu sõna võib tunduda lahtise haava puudutusena. Suheldes teiste laste vanematega rühmas, püüavad nad oma probleeme vältida ning pigem tagasi tõmbuda. Lapsevanemate käitumine sobitusrühmas võib seega olla erinev: nad kas selgitavad ja kaitsevad ennast või tõmbuvad tagasi ning püüavad näidata, et eripära puudub; reageerivad tõrjuvalt või esitavad erilisi nõudmisi. See aga partnerlussuhetele kasuks ei tule.

Koostööd soodustab erivajadusega lapse vanemate teadmiste ja kogemuste kasutamine. Vanemad ju ootavad, et nende probleemidesse suhtutaks mõistvalt ja tõsiselt.

Samavõrd tõsiselt kui erivajadustega lapse vanematesse tuleb koostöös suhtuda **erivajadusteta lapse vanematesse**. Mittemõistmist võib tekkida integratsiooni alguses, kuna vanemad tunnevad muret, kas nende lapsed saavad piisavalt tähelepanu ja toetust. Võib juhtuda, et lapsevanem teeb ühese järelduse, et erivajadusega laps ja lapsevanem on süüdi tema lapse halvemasse olukorda jäämises.

Tegelikkuses ilmutavad lapsevanemad huvi integratsiooni kulgemise ja erivajaduse tähenduse vastu, esitades küsimusi, mis eeldavad lasteaiaõpetajatelt asjalikke vastuseid.

Lapsevanematel võib koostöös tekkida olukordi, mis on põhjustatud sellest, et nad ei ole õppinud suhtlema puudega inimestega. Ilma halba kavatsemata võivad nad järelemõtlematult esitada haavavaid küsimusi. Teise äärmusena ei tunne nad üldse huvi ega esita küsimusi, kuna kardavad sellega haiget teha.

Seega tuleb lasteaiaõpetajal sobitusrühmas valmis olla lastevanemate väga erinevateks avaldusteks erivajaduste kohta, kuna motiiviks niiviisi käituda on alateadlik kaitse.

Partnerlussuhete loomisel sobitusrühmas võib **lasteaiaõpetajal olla erinevaid probleeme**. Tal tuleb endale sageli esitada küsimusi: kuidas vastan, mida ütlen, kui täpne/põhjalik võin olla / pean olema? Kas tohin üldse midagi arvata või öelda? Kui avatud võin olla?

Raskusi partnerlussuhete loomisel sobitusrühmas tekib niikuinii:

- 1) integratsiooni alguses kulub palju jõudu ja aega, et jagada end laste vahel;
- 2) tundub, et puudu jääb lastele vajalikust tähelepanust;
- 3) kahtlus, kas sobitusrühm aitab tõesti kaasa kõigi laste heale enesetundele.

Hea teada!

Partnerlussuhe koostöös sobitusrühma lapsevanematega saavutatakse siis, kui:

- 1) lapsevanemad ja sobitusrühma personal on partnerid lapse arengu ja õppimise toetamisel;
- 2) lapse tegevust kavandades ja korraldades arvestatakse kõigi ühist kogemust ning teadmisi;
- 3) ühiselt ollakse veendunud, et kõigi laste põhiõigus on koos kasvada;
- 4) sobitusrühmas on võimalik esile kutsuda positiivseid muutusi;
- 5) lapsevanemad julgevad oma muredest ja kahtlustest avameelselt kõnelda;
- 6) arvestatakse iga lapse arenguvajadusi;
- 7) lapsevanematele ja lasteaiaõpetajatele on loodud tugivõrgustik koolitajate, abistajate ning teiste erispetsialistide toel.

Koostöös partneritena on võimalik lapse arengut teadlikult toetada, kujundada tema väärtushinnanguid, hoiakuid ja käitumisnorme.

Koostöö kavandamise põhimõtted

Rahvatarkus „Mida külvad, seda lõikad!” sisaldab oma lihtsusele vaatamata teaduslikku tõde: perekonna eeskuju käitumises ning lähedaste omavahelised suhted mõjutavad oluliselt lapse edasist arengut.

Koostöös lapsevanematega on tähtis eeskätt õpetaja ja lapsevanema omavaheline suhtlemine. Õpetaja töö motivatsiooniks on soov tunda perekonna kogemust ja seda arvestada ning seada koostöös partneritena ühised eesmärgid. Perekonna rolli alahindamine võib kaasa tuua koostööraskusi.

Mida koostöö kavandajaile soovitada?

Lasteaia tutvustamine, reklaam

1. Kodulehekülg ja reklaamvoldik, kus on esitatud lasteaia missioon, visioon, töötajad, õppekava lühitutvustus, fotod igapäevategevustest jm.
2. Stendid lapsevanematele, nt meie rühmad, edusammud, looming, õpetajad, õppekava jm.
3. Lahtiste uste päev – lasteaia tutvustamine, lasteaiapersonali tutvustavad esinemised, tegevuste vaatlus jm.
4. Fotod rühmaga töötajate nimedega.
5. Kohalikud ajalehed, raadio.
6. Publikatsioonid lasteaia ja kohaliku ajalehte, koostöö partneritega.
7. Nn kuum liin – konsultatsioonid telefonitsi.
8. Lasteaia valmisolek heita pilk lasteaia argipäeva.
9. Video rühma tavalisest päevast.

Hindamine

1. Ankeetimine, millega selgitatakse välja lastevanemate vajadused, rahulolu lasteaia ja praktilise abi vajadus ning mida nad lasteaialt ootavad jm.
2. Intervjueerimine.
3. Vestlused.
4. „Post” ehk „Rühma raamat” rühmades arvamuste avaldamiseks.

Pedagoogiline koostöö

1. Infostendid (üldised).
2. Näitused lastele ja lapsevanematele.
3. Rühma stendid, nt lapsevanema nõusolekul laste sünnipäevad.
4. Nädala laps.
5. Reeglid rühmas.
6. Lastevanemate koosolekud (üldkoosolekud, rühmakoosolekud).
7. Metoodilised üritused, nt arutelud, peod, vestlused jm.

Situatsiooni kujundamine

1. Täpses kohtumisajas kokkuleppimine.
2. Abi osutamine majas orienteerumiseks (suunavad sildid koridoris, nimesildid ustel).
3. Läbimõeldud kohtumiskava.
4. Esitatud materjal on mõistetav ja haaratav.

Meeldiv suhtlemine

1. Tervitamine.
2. Nimepidi kõnetamine.
3. Teiste kaasatud inimeste tutvustamine.

4. Mugav istumisvõimalus.
5. Piisava aja plaanimine.
6. Lastele tegevusvõimaluste organiseerimine.

Teemade valik

1. Kui palju suudab keegi vastu võtta?
2. Mida on võimalik hiljem arutada?
3. Mida saab kirjalikult kaasa anda?
4. Mida mul on vaja täpselt teada?
5. Aeg vanemate kommentaaride jaoks.
6. Aeg vanemate küsimuste jaoks.

Teemade järjekord

1. Alustuseks rääkida lasteaiast.
2. Lasta vanematel rääkida ja küsida.
3. Formaalsused lõpuks.

Miimika ja žestid

1. Pöörata lapsevanemale tähelepanu.
2. Vaadata otsa.
3. Väljenduda sõbralikult.
4. Vältida kõrvaltegevusi (lehitsemine, helistamine jm), halva tuju näitamist, kiirustamist.

Rääkimisviis

1. Anda endale aega.
2. Teha pause, suhelda vabalt.
3. Kuulata.
4. Julgustada rääkima.
5. Kaasata partnereid.
6. Vältida vestluse katkestamist ning paljusõnalisust.

Esimene kohtumine lapsevanemaga

Kuidas teoreetilisi mõtteid praktiliselt ellu viia? Koostööpartneritena on võimalik lapse arengut teadlikult toetada, kujundada laste väärtushinnanguid, hoiakuid ja käitumisnorme.

Esimesel kohtumisel on nii õpetaja kui ka lapsevanema jaoks suur tähtsus. Me ei vahenda lapsevanemale mitte ainult infot, vaid ka seda, kuidas koostöösse suhtume, millisena näeme enda rolli õpetajana ning mida koostööst ootame. On hea, kui esimesel kohtumisel lapsevanemad tunnevad, et nad on lasteaeda oodatud.

Lisaks suhtumisele perekonnasse on oluline teada, kas lapsevanema ja lapse vajadused, ootused ning võimalused sobivad kokku lasteaia keskkonnaga. Seega edastab õpetaja juba esimesel kohtumisel:

- 1) väärtushinnanguid,
- 2) oma professionaalsust ja usaldusväarsust.

Esimest korda võib perega kohtuda kas kodus või lasteaias. Kodukülastusi võib koostöö alustamiseks senisest enam soovitada. Kodustes oludes suhtlevad lapsevanemad avatumalt ning õpetajal on lapse kohanemise kohta lasteaias kergem nõu anda.

Kodukülastuse eesmärgid on:

- 1) tutvuda lapse ja teiste pereliikmetega;
- 2) toetada lapse turvalist lasteaias käimise algust;
- 3) saada teada, mida lapsevanem lasteaialt ootab;
- 4) luua alus pere ja õpetaja suhtele ning koostööle.

Esimese perevestluse ajal, olgu see lapse kodus või lasteaias, tuleb lapsevanemaid julgustada avameelselt kõnelema, rõhutamata oma arvamust õigest ja väärast. Vestluse alguses on soovitatav rääkida argistest asjadest, mis vabastab pingest ning soodustab teineteisega tutvumist. Vestluses tuleb toetada ja mõista lapsevanemate seniseid kogemusi oma lapse kasvatamisel. Võivad selguda ka lapsevanema mure ja ärevuse üksikasjad, mis on seotud igapäeva elu muutusega.

Millest rääkida esimese perevestluse ajal kodus?

Julgustame ning innustame lapsevanemat rääkima **oma lapsest ja perest**.

1. Iseloomustame last kolme sõnaga (nt rõõmus, vaikne jm). On hea, kui mõlemad lapsevanemad räägivad, kuidas laps käitub, kui ta on rõõmus.
2. Iseloomustame last ja tema käitumist, kui ta on väsinud või vihane. Palume tuua konkreetseid näited, kuidas käitub sellises olukorras lapsevanem.
3. Kuidas laps magab (uinumistavad päeval, öösel)?
4. Kuidas laps sööb (söömistavad, mida sööb, kas iseseisvalt)?
5. Kuidas suhtleb laps teiste lastega?
6. Kas on veel mõned asjad või kumbed, mis on lapse jaoks eriti olulised (lutt, unemänguasi, unelaul vms)?
7. Mis meile lapse juures muret valmistab, millist abi vajame, kellelt loodame abi saada?
8. Kuidas on siiani korraldatud lapse hoidmine?
9. Kes täiskasvanutest on lapse jaoks olulised, kuidas ta neisse suhtub?
10. Kas lapsel on varasemaid lapsevanematest eemaloleku kogemusi (reisid, haigus, lahusus jms)?
11. Kuidas suhtub laps lahusolekusse, kuidas aitavad lapsevanemad lapsel lahusolekut üle elada?

Lasteaiaga seonduvad ootused ja tunded

1. Milliseid tundeid tekitab lapse lasteaeda tulek (süütunne, kergendus, rõõm, vastandlikud tunded vm)?
2. Mida võib lapse lasteaeda tulek kaasa tuua (uued sõbrad, keskkonna muutus, saab vähem aega lapsega koos olla vms)?
3. Kuidas võib lapse lasteaeda tulek muuta vanemate argipäeva?
4. Kes viib lapse lasteaeda ja toob sealt koju?
5. Kes hoiab last, kui ta haigestub?
6. Millist abi ootavad vanemad oma lapse õpetajalt?
7. Mida ootavad lapsevanemad koostööst? Kui sageli soovivad nad tagasisidet lapse arengu kohta?
8. Kuidas on pere valmistunud lapse lasteaeda tulekuks?

Vestluse lõppedes on oluline, et lepitakse kokku, kuidas alustab laps lasteaiaga kohanemist, milised on käitumisnõuded igale osalisele. Lahusolek perekonnast võib muuta last küll tugevamaks, teiselt poolt võib see oluliselt häirida lapse turvatunnet. Teades lapse lahusolekukogemusi ja suhtlemistavasid, saame lapse kohanemise muuta märksa kergemaks. Vestluse lõpetame positiivselt, julgustame ja kinnitame lapsevanemale, et ta võib alati pöörduda õpetaja poole küsimustega. Lõpuks täname lapsevanemaid usalduse ja meeldiva koostöö alguse eest.

Esimene kohtumine lasteaias

Esimese kohtumise ajal ootavad lapsevanemad infot, mis meile võib tunduda iseenesestmõistetav. Aeg, mida kohtumiseks kavandame, lähtub põhimõttest seda ka väärtustada. Pere jaoks on kõik uus. Kohanemine uue olukorraga nõuab lapsevanemaltki aega. Segamatult võib lapsevanemaga vestelda siis, kui laps saab lapsevanema vaateväljas mängida ning tema tegevuseks on loodud tingimused. Kui lapsevanem juba esimesel kohtumisel näeb, et ta on oodatud ja tema laps on heades kätes, tekib vastastikune usaldus ning hea koostöösuhte algus on loodud.

Alljärgnevalt on lisatud Tallinna Pedagoogilise Seminari koolieelse lasteasutuse õpetaja eriala kolmanda kursuse üliõpilastega (2007. aastal) kavandatud esimese kohtumise plaan lasteaias. Olen ühisloomingut üldistanud.

Eeltöö

1. Enne on lapsevanemaid informeeritud koosoleku toimumisest nii suuliselt kui ka kirjalikult.
2. Tuulutame rühmaruumi.
3. Koos teise õpetajaga ja õpetajaabiga muudame rühmas mööbli asetust, et vanematel oleks parem nii omavahel kui ka meiega suhelda. Seame valmis mängunurga ning kohvilaua. Rühmaruumi seintele ja laudadele paigutame lasteaias missiooni ja visiooni tutvustavad materjalid: fotoalbumi, rühma päevakava, laste nimekirja, nädala või kuu tegevuste plaani, menüüd jms. Varem oleme koostanud lapsevanemate jaoks küsimustikud ja infovoldikud.

Koosoleku kulg

1. Tervitame lapsevanemaid rühma uksele ja palume nad istuma.
2. Ühises ringis istudes tutvustame end vanematele. Nimesildid on rinnas. Räägime haridusteest, töökogemustest ja -põhimõtetest ning huvidest. Lapsevanemad tutvustavad end teistele, öeldes enda ja oma lapse nime, ning iseloomustavad ühe omadussõnaga oma last.
3. Tutvustame, milline on meie tänane päevakava – selle kestus, teemad, millal on küsimuste aeg jms.
4. Tutvustame lasteaia töötajaid, kellega laps iga päev kokku puutub (liikumisõpetaja, muusikaõpetaja, juhataja, asetäitja jne).
5. Tutvustame lasteaia missiooni, rühma päeva, tegevuskava ja kodukorda ning toimimise põhimõtteid. Toome näiteid laste erinevate kohanemistavade kohta.
6. Mida on lapsel lasteaias vaja? Selgitame lapsevanematele erinevate asjade vajalikkust.
7. Teeme tee-/kohvipausi.
8. Anname materjale raamõppekavast, kus on kirjas vastava vanuse arengupõhimõtted. Seal saab lapsevanem kodus lugeda lapse arenguprintsiipide kohta.
9. Järgnevad lapsevanemate küsimused ja muljed. Neil on võimalus rääkida oma varasematest lasteaia- ja lastehoiukogemustest. Kõneleme lapsevanemate võimalustest koostööd teha ning küsime, mida nad lasteaialt ootavad.
10. Lepime kokku, kuidas lapsevanemad soovivad saada infot, kas vestlusel, SMSide, meili või telefoni teel.
11. Täname lapsevanemaid tulemast ja anname kaasa teabelehe, kus on kirjas juhataja ning rühma õpetajate kontaktandmed (k.a meiliaadressid), lasteaia avamis- ja sulgemisajad, lasteaia tasu maksmise kord, lapse haigusest teatamise kord jne).
12. Anname kaasa küsimustiku lapse kohta, mille palume nädala lõpus tagastada.
13. Pakume järgmise koosoleku toimumise aja.
14. Teeme ettepaneku soovi korral tutvuda lasteaiaga. Jalutuskäigul lasteaias astume kõõgi ukse vahelt sisse, et näha, mis tingimustes lapse söök valmib, ning tervitame meditsiiniõde tema kabinetis. Vaadata võib veel saali ja teisi lasteaia töötajate tööruume.
15. Täname osavõtu eest ja ütleme: „Kohtumiseni!”

Lapse kohanemine lasteaias

Lasteaeda tulek, olenemata lapse eest, on oluline muutus ja tähtis hetk pere elus. Laps satub uude keskkonda, kohtub võõraste täiskasvanute ja rühmakaaslastega. Perest lahusolek, uued suhted ei suju lapse jaoks mitte alati hästi. Talle on lasteaeda tulek lapsevanemast lahusoleku kogemus, mis vajab täiskasvanupoolset mõistmist ja tuge. Kohanemise kulg sõltub lapse ja täiskasvanute valmisolekust ning tahtest. Kohanemine on lapse jaoks raske, kui õpetaja ja lapsevanema arusaamad uneajast, mängimisest, söömisest ning õuesolekust on erinevad.

Kohanemisperiood võib kujuneda raskeks ajaks nii õpetajale kui ka lapsevanemale. Mõlemad tunnevad muret, et ei leia lapse õiget kohtlemise viisi. Kohanemise edukus sõltub lapse

ja täiskasvanu valmisolekust, ettevalmistusest lasteaeda tulekuks ning lapse vastuvõttust lasteaeda. Olulised mõjutajad on lapse arengu iseärasused ja tervis. On hea, kui lapsevanem, kes viibib lapsest kaugel, tunneb, et laps on turvalises kohas ning asjatundjate hoole all.

Teeme vea, kui lahutame lapse jõuga lapsevanematest, jätame lapse ilma täiskasvanu lähedusest ja toest. Sisenedes rühmaruumi, võõrasse keskkonda, tundmatute täiskasvanute ja laste keskele, kogub laps oma jõuvarud, et luua kontakt täiskasvanuga, palub sülle ning hoiab temast kinni. Pakume talle lähedust ja kindlustunnet.

Kohanemist toetab:

- 1) ühtse rütmi leidmine kodus ja lasteaias ning kordused tegevustes;
- 2) lapse kuulamine ja mõistmine;
- 3) turvalisus: laps teab, mis toimus ning mis hakkab toimuma;
- 4) täiskasvanu sensitiivne, füüsiline lähedus;
- 5) temperamenditüübi märkamine;
- 6) õnnestumise ja kurbuse korral tunnete jagamine, mis annab mõlemale poolele ühtekuuluvustunde.

Tuttavast kodusest keskkonnast satub laps harjumatusse keskkonda, kus on tema jaoks palju võõrast: kindel päevakava, lapsevanemate puudumine, teistmoodi suhtlemine. Kõik need muutused võivad põhjustada lapse pingeseisundi, mistõttu ta muutub isutuks, ilmnevad hirmud, laps keeldub mängimast teiste lastega, põeb sageli. Lapse kohanemise kulgu saab hinnata tema käitumisreaktsioonide ja kohanemisperioodi pikkuse põhjal. Hindamise aluseks on:

- 1) **emotsionaalne seisund**, mis väljendub lapse rõõmsas meeles ja lõbususes või nutus ja rahulolematuses, st laps on heatujuline, naeratav ja rahulik või siis nutune ja halvas meeleolus;
- 2) **lapse sotsiaalsed kontaktid**, mis on positiivsed, kui ta leiab kiiresti sõpru ja mängib meelsasti rühmakaaslastega, või negatiivsed, kui ta tahab sülle, hoiab mängudest kõrvale, on kurb ega kontakteeru teistega, ilmutab ärevust, loobub juba alustatud mängudest, on vaenulik, agressiivne ning segab teiste mängu;
- 3) **lapse uni**, mis on sügav ja rahulik. Ta uinub kiiresti või uinub rahutult lühikeseks ajaks, nuuksub ega jää magama;
- 4) **lapse isu**, mis võib olla väga hea, ta sööb meeleldi või siis valib, keeldub söögist ja ilmutab vastumeelsust toidu vastu.

Kerge kohanemise korral normaliseeruvad muutused 10–15 päeva jooksul. Lapse halb enesetunne ei kesta kaua. **Keskmise astmega** kohanemine võib kesta kuni üks kuu. Laps võib kergelt haigestuda, kuid haigus kulgeb ilma tüsistusteta. Pinge alaneb samm-sammult. **Raske kohanemine** võib kesta 2–6 kuud. Laps võib olla sageli haige, ilmnevad muutused käitumises ning ta ei pruugi kohaneda.

Seega on lapse **positiivse kohanemise tunnused**:

- 1) hea isu;
- 2) rahulik uni;
- 3) hea suhtlemine rühmakaaslastega;
- 4) rahulik reageerimine õpetaja ettepanekutele;
- 5) positiivne emotsionaalne seisund.

Rühma personal saab lapse kohanemist soodustada:

- 1) aidates lapsel üle saada lapsevanemast eemaloleku pingetest;
- 2) aidates luua suhte rühma täiskasvanute ja laste vahel;
- 3) aidates lapsel mõista oma tundeid ning rääkides lapsele, mis toimub.

Kodu külastamine ja korda läinud perevestlus loovad head eeldused kohanemise õnnestumiseks.

Partnerluskultuuri analüüs ja areng

Partnerlus koostöös lapsevanematega ja kasvatuses tähendab uuenenud vaatenurka. Koolieelse lasteasutuse arengukava koostades tuleb senisest enam mõtestada partnerluse tähendust. Võime arvata, et oleme koostöös lapsevanematega alati partneritena toiminud. Miks nüüd nii eriline rõhuasetus?

Analüüsides partnerluskultuuri olemust lasteaias, võime koguda konkreetseid näiteid, kus oleme toiminud koostööpartneritena. Näiteks millistes tingimustes on toimunud vestlused ja kohtumised lapsevanematega? Kas oleme pere tõekspidamisi ja põhimõtteid arvestanud? Keda peame heaks lapsevanemaks ja koostööpartneriks? Millised on vestluse teemad lapsevanematega nädala jooksul? Vastused neile küsimustele aitavad analüüsida ja hinnata partnerluskultuuri hetkeiseisu lasteaias.

Kuigi meil on lapsevanematega hea koostöösuhe, on partnerluse süvenemiseks alati arenguruumi. Selle nimel tasub pingutada, et koostöö oleks meeldiv kõigile. Selleks:

- 1) oleme avatud suhtlejad;
- 2) räägime lapsevanemaga läbi ootused ja eelarvamused;
- 3) loome süsteemse infovahetuse;
- 4) kaasame lapsevanemaid õppesse ja kasvatusse;
- 5) väldime stereotüüpe ning toetame ja mõistame erinevusi.

Kui näeme ja kuulame last rühmas ning hindame tema suhteid eakaaslaste ja täiskasvanutega, ei ole koostöö lapsevanematega raske.

Kasutatud kirjandus

Almann, S. 2004. Koostöö lapsevanematega – uued vajadused ja võimalused. Kasvatusteaduslike tööde kogumik. TPÜ kirjastus.

Hujala, E. 2004. Uuenev alusharidus. Ilo

Hujala, E., Turja, L., Caspar, F. jt. 2006. Development of Professionalism in Parent-Teacher Partnership in Estonia, Finland, Lithuania, Norway and Portugal. Ettekanne EE CERA konverentsil Islandil.

Hujala-Huttunen, E., Nivala, V. 1996. Yhteistyö päivähoiossa: kasvatuksen lapsikohtainen suunnittelu yhteistyössä vanhempien kanssa. Oulu: Oulun Yliopisto.

Ministrite Komitee soovitusel liikmesriikidele (2002) 8 laste päevahoiu.

Tiilikka, A. 2003. Vanhempien kasvatuskäsitukset hyvästä päiväkotikasvatuksesta. Julkaisematon käsikirjotus.

Tikko, A., Almann, S. 2006. Arenguvestlused lasteaia. Ilo.

